

**Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»**

юридичний факультет

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
спеціальність 081 «Право»

на тему

**«СПІЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ (ПРИВАТНА
ВЛАСНІСТЬ/СПІЛЬНА ВЛАСНІСТЬ/СПІЛЬНА СУМІСНА
ВЛАСНІСТЬ/СПІЛЬНА ЧАСТКОВА ВЛАСНІСТЬ/ СУДОВА
ПРАКТИКА ЩОДО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ)»**

Здобувача вищої освіти заочної форми
навчання

_____ Гончарова Ольга Володимирівна
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент
(вчений ступінь, наукове звання (доцент, професор))

_____ Матвєєв Сергій Васильович
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Декан юридичного факультету

кандидат юридичних наук, доцент
(вчений ступінь, наукове звання)

_____ Матвєєв Сергій Васильович
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	- 3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	- 8
1.1. <u>Витоки, історія формування приватної власності .....</u>	- 8
1.2. <u>Проблеми регулювання права власності в Україні.....</u>	- 18
1.3. Суб'єкти та об'єкти права власності.....	- 22
Висновки до розділу 1.....	- 30
<u>РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ, ПОНЯТТЯ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ .....</u>	- 32
<u>2.1.Спільна сумісна власність осіб .....</u>	- 32
2.2. Право спільної сумісної власності подружжя.....	- 38
2.3. Спільна власність щодо інтелектуальної власності	- 54
Висновки до розділу 2	- 60
<u>РОЗДІЛ 3. СПІРНІ ПИТАННЯ СПІЛЬНОЇ ЧАСТКОВОЇ ВЛАСНОСТІ .....</u>	- 62
3.1. Поняття спільної часткової власності	- 62
<u>3.2. Реалізація права спільної часткової власності .....</u>	- 66
3.3. Поділ спільної часткової власності. Судова практика	- 73
Висновки до розділу 3	- 81
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	- 83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	- 88
ДОДАТКИ	- 96

ВСТУП

Власність є фундаментом будь-якого суспільства, що забезпечує його існування. Інститут права власності посідає центральне місце в системі цивільного права будь-якої правової системи, зокрема правової системи України.

Однією з найголовніших функцій держави є захист і охорона власності. Конституцією України закріплено принцип охорони власності. Наша держава забезпечує захист прав та свобод усіх суб'єктів права власності. Відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Побудова в Україні відкритого, демократичного, соціально орієнтованого суспільства не можливе без зміцнення інституту приватної власності. Це і є У головною особливістю реформ, а також і визначальний принцип політики – утвердження права кожного громадянина на володіння, користування та розпорядження приватною власністю.

Економічні відносини власності отримують юридичне закріплення у праві власності, що виникає внаслідок правового регулювання певних економічних відносин. За допомогою права держава регулює належність тих або інших об'єктів власності певному суб'єкту – громадянину, колективу, державі; обсяг і зміст суб'єктивних повноважень власника, порядок та форми їхньої реалізації щодо різноманітних об'єктів; засоби правової охорони відносин власності.

Можна запевнити, що власність, як така, з'явилася одночасно з людським суспільством. Процес її становлення пройшов дуже довгий і складний шлях.

Протягом довгого шляху еволюції вона приймала найрізноманітніші форми – від первісної до корпоративної. Наразі залишається в стані розвитку та все більш набуває рис соціалізації.

Актуальність теми. За характером і змістом питань, що розглядаються, кваліфікаційна робота є першим в Україні дослідженням, у якому здійснено комплексну та систематичну правову характеристику теоретичних і практичних аспектів відносно приватної власності, спільної власності, спільної сумісної власності, спільної часткової власності та судової практики щодо спірних питань спільної власності.

Питання про можливість поширення режиму спільного сумісного майна на майнові права інтелектуальної власності є дуже актуальним з огляду на неоднакове правозастосування загальних положень цивільного права судами, а також на відсутність в Україні окремого законодавчого врегулювання з цього питання. Сучасний стан наукових розробок даного питання реалізації майнових прав інтелектуальної власності подружжя є недостатньо дослідженим з цих питань у вітчизняній цивілістичній доктрині. У більшості монографій і наукових публікацій сучасних авторів міститься згадка щодо спільного сумісного права подружжя на об'єкти інтелектуальної власності. Такі цивілісти, як Н. Яркіна, В. Бажанова, І. Жилінкова досліджували лише деякі аспекти. Тож є нагальна проблема у науковому аналізі правовідносин за участю і таких об'єктів з метою подальшого законодавчого регулювання.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. На сьогодні інститут власності в Україні потребує нових підходів та шляхів щодо регулювання з боку держави, адже видно слабкість та нестабільність у його становленні протягом незалежних років. І можливо, що у майбутньому дана ситуація може призвести до більшої економічної розрухи та майнового розшарування в суспільстві. Вважаємо за потрібне переглянути інститут власності, як основу економічного розвитку та прогресу в суспільстві. Розвитку інституту власності приділено досить широку увагу у вітчизняній та зарубіжній літературі. Серед досліджень і публікацій, на які звернув увагу автор, можна виділити праці Арістотеля, А.Афонова, В.Базилевича, І.Бентама, Т.Веблена, М.Домашенко, В.Ємельянова, І.Льїна, Ф.Кене, Р.Коуза, Дж.Локка, К.Маркса, С.Мочерного, Р.Оуена, Платона, П.Прудона, В.Рубаник, С.Степаненка, Ю.Ушакова,

В.Фесечко, Г.Черкасова тощо. Незважаючи на досить значні доробки науковців за даним напрямком існує нагальна проблема щодо генези інституту власності та роль держави в трансформації відносин власності.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в комплексній та ґрунтовній характеристиці теоретичних та практичних аспектів приватної власності, спільної власності, спільної сумісної власності, спільної часткової власності та судової практики щодо спірних питань спільної власності, що сприятиме як удосконаленню національного законодавства щодо інституту суспільної власності, так і підвищенню ефективності правозастосовної практики в цій сфері. Дослідження правової природи приватної власності, спільної власності, спільної сумісної та спільної часткової власності.

Для реалізації зазначеної мети необхідно вирішити такі основні завдання:

- дослідити історичний аспект, сутність та становлення розвитку приватної власності, взагалі, та України, зокрема;
- розкрити авторське бачення спільної власності щодо проблеми інтелектуальної власності;
- визначити проблеми регулювання права власності в Україні та спільної сумісної власності подружжя;
- окреслити спільні та відмінні риси категорій «спільна сумісна власність» та «спільна часткова власність».
- узагальнити судову практику щодо поділу спільної часткової власності;
- розробити науково-обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері регламентування прав щодо спільної сумісної власності та спільної часткової власності.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при набуванні права приватної власності/спільної сумісної власності/спільної часткової власності.

Предметом дослідження є спільна власність за цивільним законодавством України.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань застосовано сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що надали можливість вивчити об'єкт дослідження.

Діалектичний метод використано для уточнення та доповнення новими доводами та аргументами раніше напрацьованих теоретичних позицій (розділи 1, 2, 3); *порівняльно-правовий метод* надав можливість проаналізувати значення встановлення об'єктів та суб'єктів суспільної власності, що досліджується (підрозділ 2.1); *історико-правовий метод* використано для аналізу точок зору щодо історичного аспекту приватної власності, а також при співставленні положень законодавства в попередніх і чинній редакціях (підрозділи 1.1, 1.2); *догматичний* – застосовувався при формуванні висновків і розробці пропозицій щодо суспільної власності; *соціологічний* – сприяв вивченню судової практики, проведенню опитування тощо (розділи 2, 3).

Використання зазначених методів дало можливість розглянути практичні та теоретичні проблеми суспільної власності

Елементи наукової новизни одержаних результатів. Новизна кваліфікаційної роботи полягає в тому, що за характером і змістом питань, що розглядаються, робота є першим в Україні дослідженням, в якому здійснено комплексну та систематичну правову характеристику теоретичних і практичних аспектів відносно суспільної власності.

У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

– на підставі комплексного аналізу нормативно-правових актів визначено витoki та розвиток інституту суспільної власності;

– окреслено теоретико-прикладні підходи до вирішення проблеми спільної сумісної власності та спільної часткової власності;

удосконалено:

- теоретичні положення спільної власності щодо інституту інтелектуальної власності;

- підходи до реалізації права спільної часткової власності;

набуло подальшого розвитку:

– визначення поняття «спільна сумісна власність» та «спільна часткова власність»;

– теоретичні уявлення щодо поняття спільної часткової власності.

Практичне значення одержаних результатів. Положення, висновки та пропозиції, сформульовані в роботі, певною мірою можуть бути використані у:

– *практичній діяльності* – для удосконалення статей 368-369 Цивільного кодексу України;

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін: цивільне право;

– *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя подальших наукових досліджень і розвідок наукових питань, які стосуються теми дослідження.

Структура кваліфікаційної роботи. Згальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 104 сторінок, 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Витоки, історія формування приватної власності

До інституту власності ставлення у різні часи було різним. Починаючи з Стародавніх часів власність стала категорією, яка визнавалась чи ні різними філософами, ставала важливим елементом ідеальної держави; визнавалась природним правом людини або ж такою, що не повинна існувати у суспільстві взагалі. Власність є тим поняттям ставлення та розуміння якого визначає демократичні засади суспільства, режим забезпечення реалізації прав, свобод та законних інтересів людини, можливостей кожного індивіда у суспільстві. Тому дослідження даного питання і сьогодні є досить важливим та актуальним.

Так, за часи родового устрою була спільна власність роду, але не можна виключати існування в тих умовах власності особистої, яка охоронялась від посягання з боку іншого члена роду, а згодом члена племінної чи територіальної общини, і особливо з боку осіб, які до них не належали, звичаєвим, неписаним правом. Закони Хаммурапі (1792-1750 рр. до н. е.), наприклад, передбачали такі форми власності на землю, як державна (царська або храмова), общинна та приватна, до якої з упевненістю можна віднести й земельні наділи царським чиновникам та воїнам. Проте закон ще не визначав порядку користування цими землями, їх відчуження і продажу [1]. Античність характеризується розповсюдженням індивідуальної праці, появою рабства, товарообміну, що, в свою чергу, призводить до утвердження приватної власності, відбувалося формування античних полісів – міст-держав. В основі поліса знаходилася антична форма власності, що становила собою єдність державної і приватної форм власності. Поліс, як колектив громадян, мав право верховної власності на землю, і тільки його громадяни могли бути власниками землі. В історії розвитку Стародавньої Греції можна назвати два види полісів: аграрний, з абсолютним переважанням сільського господарства, великою

часткою праці залежних робітників, як правило, з олігархічним ладом (це Спарта, міста Фессалії, Беотії); та торговельно-ремісничий, з великою часткою ремесел і торгівлі, товарно-грошових відносин, втілення рабської праці у виробництво, демократичним ладом (Афіни, Коринф, Мілет, Сиракузи тощо). Тільки жителі поліса мали виключне право володіти земельною ділянкою. Так, наприклад, у Спартіусі найбільш родючі землі були розподілені відповідно до числа повноправних громадян на 9000 наділів. Основним власником землі залишався поліс, а його громадяни отримували наділи у тимчасове користування: їх не можна було дарувати, дробити, заповідати, після смерті власника вони поверталися державі, Афіни були більш розвинені в економічному відношенні. Наприклад, закони Драконта (621 р. до н. е.) оформили право приватної власності. При цьому головним виробничим осередком стала велика земельна ділянка (3-5 га), власником якої був громадянин поліса. Землю обробляли члени сім'ї цього громадянина, їм допомагали 1-2 раби. Основною з реформ Солона (594 р. до н. е.) була так звана сейсахтейя (страхування тягара), тобто всі борги, зроблені під заставу землі, були прощені, селянам відновили статус власників, заборонялося робити з афінян рабів за борги, обмежувався позичковий відсоток [2]. Ще Платон у Стародавній Греції приділяв увагу питанню приватної власності. Платон пропонував проект ідеальної держави, де не допускалися злидні та надмірне багатство, виключалася - без особливої необхідності - приватна власність. Справедливе, відповідно до життя поліса, за Платоном, полягало у тому, щоби кожен робив свою справу, щоби ніхто не привласнив чужого і не втратив свого [3, с. 86]. Звертав увагу на те, що влада завжди надає великі переваги і важливо, щоби люди, які очолюють цю владу, були справедливими, адже несправедливий шлях породжує тиранію, яка то нишком, то насильно захоплює те, що їй не належить [4]. Філософ стверджував, що в державі не повинно бути ні бідних, ні багатих, бо надлишок майна породжує неприязнь і розбрат як у державі, так і в приватному житті; багатство розбещує людей розкішшю; бідність стражданнями доводить людей

до безсоромності. Іншої думки був Аристотель. Держава, приватна власність, рабство та інші соціальні явища розглядалися ним як природні, існуючі від природи, а приватна власність, подібно до рабства, корениться у природі і є елементом сім'ї. Аристотель виступав рішучим противником усуспільнення майна, пропонованого Платоном зауважуючи, що важко виразити словами, скільки насолоди у свідомості того, що щось належить тобі [5, с. 91]. Вважав спільність майна економічно неспроможною, що перешкоджає розвитку у людині господарських нахилів: «Люди піклуються всього більше про те, що належить особисто їм; менш піклуються вони про те, що є загальним» [5, с. 91]. Аристотель розвиваючи свої помисли щодо власності, розглядав її у площині найкращого державного устрою; надавав перевагу все ж таки приватній, аргументуючи, що коли турбота над власністю того чи іншого об'єкту буде поділена між різними людьми, серед них зникнуть взаємні нарікання та навпаки, вийде велика вигода, оскільки кожен буде з ретельністю ставитися до того, що йому належить. Аристотель, так само як і Платон, розглядав межі в майнових станах між бідними та багатими. Головне вважав, не стільки зрівняти у майнових статках, скільки влаштувати так, щоб люди, від природи гідні, не бажали мати більше, а негідні не мали такої можливості [6].

Звичайно, великий внесок у розвиток та знаходження місця власності було зроблено римськими юристами. Відомо, що зусиллями римських юристів було створено нову науку – юриспруденцію, у їхньому полі зору знаходилося широке коло проблем загальнотеоретичного і галузевого характеру. Особливе значення як для самого римського права, так і для подальшої історії права мало ґрунтовне розроблення ними юридичних питань майнових відносин із позицій захисту інтересів приватної власності – вони і розробили правову основу права людини на власність. Цицерон, у свою чергу, підкреслював особливий зв'язок держави і власності та зауважував, що основною її метою є охорона власності народу та окремо кожного громадянина. Він зазначав, що громадянин не повинен зазіхати на чужу власність. [4, с. 205]. Але Цицерон не підтримував

думку, що приватна власність походить від природи, стверджуючи, що вона формується на основі договорів, завоювань тощо. У XV ст. Боден висловив свої думки щодо власності й зазначав, що відносини приватної власності недоторканні та священні. Це мало важливе значення для формування основ капіталістичних відносин і становлення ідеї громадянського суспільства. Приватна власність пов'язана із законами природи, оскільки «природний закон забороняє брати чуже». «Майнова рівність згубна для держав», – наголошував Боден. Звертав увагу на те, що багаті і бідні існують у кожній державі, якщо спробувати зрівняти їх, визнати недійсними зобов'язання, скасувати контракти і борги, «то не можна чекати нічого, крім повного руйнування держави, бо втрачаються які б то не було узи, що зв'язують одну людину з іншим» [6, с. 105]. При цьому можна зробити висновок, що Боден виразив соціальну функцію власності, визнавши, що вона створює певні відносини між особами. Так, Ж-Ж. Руссо зазначав, що люди догромадянського суспільства були рівними за майновим станом, політичного життя не було; вони були вільними, не мали узаконеної приватної власності та жили незалежно один від одного. Приватна власність зробилася основою майбутнього громадянського суспільства і причиною майнової, а згодом і політичної нерівності. Інститут приватної власності спричинив протилежність інтересів. Дж. Локк визнавав право власності як природне право. До природних прав він відносив власність, яка трактувалася широко – як право на власну особистість (індивідуальність), на свої дії, на свою працю і його результати. Жливісті [6]. Англійський філософ Дж.Локк виводив, що кожна людина, поєднавши свої зусилля та працю з певним предметом, який природа створила і зберегла, приєднує до нього щось, що належить особисто йому («праця власного тіла») і завдяки цьому робить його своєю власністю. Оскільки ця праця є незаперечною власністю працівника, жодна людина, крім нього, не може мати права на те, до чого він одного разу її приєднав. Дж.Локк стояв на позиціях приватної власності, але при умові, що людина буде раціонально використовувати природні блага. Наприклад, якщо розглядати

власність на землю, то він вважав, що людина може привласнити, таку ділянку, яку може самостійно зорати, засіяти, удобрити та спожити вирощений продукт [6]. Але, як свідчить історія, кожна людина прагне збагатчувати своє майно і не завжди це збагачення знаходиться в рамках моралі та закону.

Саме праця, по Локку, відокремлює поняття «моє» і «твоє» від спільної власності; власність нерозривно пов'язана з особистістю: «Те, що людина витягнула з предметів, створених та наданих їй природою, вона поєднала зі своєю працею, з чимось таким, що їй невід'ємно належить і тим самим робить це своєю власністю» [6, с. 112]. Людина від природи егоїстична істота і у неї є прагнення до власності, до індивідуалізму. Щоб зберегти свою власність, люди укладають суспільний договір, запроваджуючи таким чином громадянське суспільство [6, с. 94].

Представник раннього соціалізму Р.Оуен, відстоював правову рівність громадян, наголошував на важливості забезпечити кожного освітою, роботою тощо. Стояв на позиціях справедливого перерозподілу благ в суспільстві та виступав проти приватної власності, бо вбачав у ній джерело ворожнечі між людьми, джерело злочинності. Пропонував, в якості альтернативи, кооперативну організацію суспільного виробництва, яка повинна була будуватися в середині старої економічної системи, не руйнуючи її [7].

Дуже цікавими є погляди Ч. Беккарія (XVIII ст.), хоча він відомий здебільшого своїми здобутками у кримінально-правовій сфері, але і його дослідження сформували певне ставлення до власності. Вчений визначав, що затвердження приватної власності дає одним владу і добробут, а іншим – злидні і безправ'я, тому право власності – це жахливе, і можливо навіть не є необхідним. Гегель у своїй праці «Філософія права» зауважив, що лише завдяки власності людина стає особистістю.

Гегель стверджував, громадянське суспільство включає у себе відносини, що складаються на ґрунті приватної власності, а також закони та установи, покликані гарантувати громадський порядок [8, с. 87]. Філософія власності за Гегелем полягала у тому, що власність виникає першою з тієї

простої причини, що вона залежить від зовнішніх предметів, від зовнішнього не одухотвореного світу, що протистоїть волі (суб'єкту) і є найближчим до нього. «Власність – це втілення волі у речі», тим самим особа дає собі «зовнішню сферу своєї свободи». До такого «втілення» річ перебуває поза розумною діяльністю людини, поза правом. Гегель підкреслював важливість договору у встановленні права власності. Договір передбачає, що ті, хто вступає у нього, визнають один одного особами і власниками. У договорі власність виявляє себе як повна і безспірна, оскільки договір – це форма власності. Філософ виділяв право власності як першочергове, оскільки власність є найбільшим втіленням особистості у речі [8, с. 34].

Наприкінці ХХ століття, особливої актуальності набуває реформа П. Століпіна: приватна власність – економічно незалежна людина – політично незалежний громадянин – громадянське суспільство – правова держава [11, с. 118]. З цього виходить, що саме з власності починає свій розвиток не тільки незалежність індивіда, але й формування громадянського суспільства та правової держави загалом, за умов існування яких й забезпечується належним чином права та свободи індивідів, їх незалежність у питаннях власності тощо. Таким чином, питання власності було невід'ємною частиною формування політики держави та визначення становища індивіда у суспільстві. На сучасному етапі розвитку держави йдеться про становлення та забезпечення існування саме громадянського суспільства, як необхідної умови розвитку правової держави і основу громадянського суспільства складає саме власність. Якщо у людини немає власності, вона позбавлена засобів виробництва, а значить і засобів до існування, то така людина стає залежною, нею легко можна командувати, маніпулювати, примушувати бути покірною. Саме такі люди потрібні країнам з тоталітарним режимом, у яких не маючи нічого власного, індивід став повністю підконтрольним державі. Основним аргументом до позбавлення приватної власності, є позиція, що саме власність породжує бідність, нерівність, а отже, не може йти мова і про справедливість. Так, Томас Мор, Кампанелла визнавали приватну власність першоджерелом

суспільної нерівності і негарздів. Ідеальним устроєм вважалась теократична республіка, де всі громадяни були б рівними у політичному й економічному відношенні, де панувала спільна власність на засоби виробництва [4, с. 114]. Проте ж саме власність може сформувати незалежного, самодостатнього індивіда, який може реалізувати себе, свої можливості, вона формує демократичне суспільство.

Історія всього людства поділяється на періоди, що характеризуються різними засобами праці та організацією суспільного життя. При цьому здійснюється періодизація з поділом на суспільні формації в залежності від форм власності. Так, авторами «Німецької ідеології» К. Марксом та Ф. Енгельсом, написаної у 1845-1846 рр. було надано періодизацію історичного процесу розвитку суспільства, яка відображала послідовно змінюючи одна одну домінуючі форми власності: 1) племінна, 2) антична, 3) феодальна, 4) буржуазна, 5) майбутня комуністична форма всезагальної власності. Інший підхід до періодизації, так званий ліберальний напрямок [4], пропонує наступні етапи ходу історії: аграрне (традиційне) суспільство, індустріальне суспільство, постіндустріальне суспільство. Так, фізичне володіння розширюючимся кругом речей перетворюється у засіб доступу (зокрема привілейованого) до суспільної власності. Основою цього є оновлення всіх сторін життя людини і суспільства із застосуванням машинної техніки і приватної власності й тільки приватна власність є гарантом особистої свободи і двигуном прогресу. Головним є ручна праця і колективна (вона ж суспільна, державна) власність.

А, наприклад, К.Маркс значну частину своїх державнополітичних поглядів виразив у «Економічно-філософських рукописах 1844 року». Свої дослідження категорій «державна» і «право» він продовжив із визначення сутності власності. Зазначаючи, що сутність власності полягає у відокремленні засобів виробництва і виробленого продукту від виробника [4, с. 227]. Далі мислитель зробив висновок, що держава й право є продуктами відчуженої праці, які виникають у сфері матеріального виробництва. З

допомогою права капіталістичне суспільство закріплює фактичну нерівність, оскільки право у ньому спрямоване на захист інтересів буржуазії і якщо це так, то держава і право протистоять робітничому класові. Способом удосконалення таких держави і права є революція, знищення приватної власності та ліквідація відчуженої праці.

Низка дослідників визначала й говорила про невід'ємне право людини на власність. Тобто характеризувала його і як природне невідчужуване право кожного, яке забезпечує його існування у суспільстві. Сьогодні обговорюються такі позиції стосовно невід'ємності даного права: по-перше, невід'ємною природною власністю людини може вважатися не вся власність, яка належить їй на правах приватної власності, а тільки та, яка забезпечує «нормальні, гідні» для даного суспільства і для даного часу потреби; по-друге, такої власності людина не може бути позбавлена ніколи і ніким, зокрема і державою на основі закону, лише у інтересах цієї людини чи інших членів суспільства, за рішенням суду чи суб'єкта владних повноважень, вона може бути тимчасово позбавлена права користуватися та розпоряджатися нею; по-третє, держава зобов'язана створити умови для набуття людиною цієї власності, забезпечити її постійну охорону, та у випадку втрати створити умови для поновлення [10, с. 38].

Відомий науковець В. Нерсесянц, зазначає що власність, право власності і право взагалі (з його принципом формально рівності і свободи), мають сенс лише там, де визнається і діє індивідуальний людський початок та вимір у суспільному житті людей, де окрема людина, індивід як такий визнається як незалежна і самостійна особа суб'єкт власності і права, тобто економічно і юридично вільна особистість [11, с.124]. Правове врегулювання відносин власності обумовило утворення інституту права власності, за допомогою якого утверджується панування власника над належними йому речами і його повноваження. У цілому право власності можна вважати свободою індивідів та інших суб'єктів соціального життя, свобода у її адекватній правовій формі. Воно є «основоположним інститутом, що далеко

виходить за межі будь-якої галузі права». Тому право власності у будь-якому суспільстві завжди було основою побудови всіх інших правовідносин незалежно від історичних, економічних, політичних, правових та інших соціальних умов, за яких вони виникали [11, с.60]. Отже, власність та незалежність індивіда у суспільстві можна визначити як дві взаємопов'язані категорії: по-перше, особа може бути незалежною маючи щось так би мовити «своє», а, по-друге, власність тільки тоді має значення, коли індивід визнається незалежним та наділяється державою певними правами, свободами, захищений нею. Незалежність людини та спільноти – це незалежність у екзистенційному (життя), матеріальному (власність) та духовному (свобода) аспектах. І якщо не дотримано хоча б одного з них, тоді і незалежність не є самодостатньою, повноцінною, дієвою, перебуває під загрозою трансформації політичної системи у бік тоталітаризму [11].

Отже, матеріальною основою будь-якого суспільства виступає власність. Кожний індивід, реалізуючи себе, прагне отримати у власність результати своєї діяльності, те, що він зміг досягнути. І можна зауважити, що коли у індивіда відсутнє розуміння «власного», то відсутнє не тільки прагнення до ефективної діяльності, але й незалежність його як особистості у суспільстві. І ця незалежність повинна закріплюватися та захищатися законом. Починаючи з Стародавніх часів, власність стала предметом дискусій багатьох філософів, науковців. Обов'язок держави захищати власність кожного індивіда, а інших – не перешкоджати, стала основою безпосередньо для закріплення права власності. Зауважимо, що не всі філософи, учені визначали позитивне значення власності, але з огляду на соціальну рівність, саме власність створює поділ на багатих і бідних. А від природи всі особи мають бути рівними.

Так, С.Степаненко відмічає, що проблема сенсу власності та її походження постала в період первинного накопичення капіталу внаслідок розгляду приватної власності як необхідної передумови розподільної справедливості, завдяки чому виникла ідея природного права [15]. Г.Черкасов,

зауважив, що власність як приналежність суспільства і тільки його повинна бути за своїм змістом сукупністю певних суспільних міжлюдських відносин. Загалом, це взаємодія між власниками і не власниками життєвих благ, а також між власниками різних їх видів [16]. З огляду на це, «відносини власності» виникають внаслідок відносин між людьми, групами людей, державою тощо з приводу привласнення (відчуження матеріальних або нематеріальних благ). Деякі науковці зазначають, що власність можна визначити як відношення особи (суб'єкта) до належної їй речі (об'єкта) як до своєї, котре виражається у володінні, користуванні і розпорядженні нею, а також в усуненні втручання всіх третіх осіб у ту сферу господарського панування, на яку поширюється влада власника [116]. На думку В.Ємельянова, власність становить економічну основу життя суспільства, будучи показником його добробуту й особистого благополуччя громадян. Тому найважливіше завдання держави – це охорона відносин власності, їх чітке правове регулювання, захист прав власників від будь-якого неправомірного втручання [17]. Український економіст С.Мочерний зазначає, що власність, загалом, є значно ємна категорія, яка відображає базисні і надбудовні відносини. І тоді власність є соціологічною категорією, яка відображає розвиток кількох підсистем суспільних відносин (виробничих, соціальних, правових, політичних, психологічних та інших), що прямо і опосередковано стосуються привласнення матеріальних і духовних благ через суспільно-економічну форму певного способу виробництва [16].

1.2. Проблеми регулювання права власності в Україні

У цивільному законодавстві, що регулює форми власності в Україні багато чинних нормативних актів.

В структурі цивільного законодавства України, що регулює відносини власності, слід виокремити такі нормативно-правові акти:

- 1) Конституцію України [1];
- 2) Цивільний кодекс України [2];
- 3) Господарський кодекс України [3];

4) укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, відомчі нормативні акти (акти міністерств і відомств), видані відповідно до зазначених правових документів.

На сьогодні в Україні приватна власність є найголовнішою формою права власності. Після прийняття чинного Цивільного кодексу України законодавець остаточно визначив, що суб'єктами права приватної власності є не лише фізичні особи, а й юридичні, а фізична особа (зокрема підприємець) є власником майна і відповідає ним за своїми зобов'язаннями. Якщо ж фізична або юридична особа передає належне їй майно як вклад або частку в господарське товариство чи виробничий кооператив (членом останнього має бути фізична особа – ст. 163 ЦК), ця юридична особа стає власником такого майна так само, як і набутого за іншими підставами. Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 115 ЦК України господарське товариство є власником майна, переданого йому учасниками товариства у власність, як вклад до статутного (складеного) капіталу [19]. Майно, що належить господарському товариству, 100% акцій якого належить державі чи територіальній громаді, або в іншому виді господарського товариства, досягається стовідсоткова державна участь, або участь територіальної громади є об'єктом права приватної власності [19]. При цьому між господарським товариством і державою, чи територіальною громадою виникають корпоративні відносини, пов'язані з правами участі в управлінні, на отримання дивідендів [19].

Відомо, що чинний ЦК України поділяє юридичних осіб на: осіб приватного права й осіб публічного права. Останні створюються розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 81 ЦК). В

остаточному варіанті ЦК, схваленому 16.01.2003 р., згідно зі ст. 329 юридична особа публічного права набуває право власності лише на майно, передане їй у власність [19].

З іншого боку, чинний ЦК України діє разом із Господарським кодексом, в якому серед речових прав згадуються право господарського відання, право оперативного управління тощо (ст.133 Господарського кодексу України), а майно державного унітарного підприємства перебуває в державній власності та підлягає закріпленню за ним відповідно до права господарського відання чи оперативного управління (ст.73 Господарського кодексу) [19].

У частині другій і третій статті 325 Цивільного кодексу України згадується про два різновиди обмежень права приватної власності [18]:

- 1) залежно від виду майна;
- 2) залежно від складу, кількості та вартості майна, що може перебувати на праві приватної власності.

Так, загальне правило встановлюється в ч. 2, де суб'єкти права приватної власності можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів майна, що відповідно до закону не можуть їм належати. В Постанові Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року є обмеження відносно переліку видів майна, що може належати на праві приватної власності фізичній або юридичній особі [21]. Перелік об'єктів, які не підлягають приватизації, окреслюється законодавством про приватизацію.

Відповідно до ст.13 Конституції України передбачене право власності українського народу, право державної власності (ст.14), право комунальної власності, як невід'ємне право людини (ст.41) [18]. Поділ на вищезазначені види права власності було використано законодавцем і при створенні ЦК. Самостійними суб'єктами права власності виступають: український народ, юридичні й фізичні особи стосовно об'єктів права приватної власності, держава та територіальна громада відповідного селища, селище, міста, відповідно до статей 324-327 ЦК [19].

Таким чином, можна підкреслити відокремленість права державної власності від права власності українського народу та від права комунальної власності.

Так, айд правом спільної власності слід розуміти право право власності двох або декількох осіб на той самий об'єкт, відповідно ч. 1 ст. 355 ЦК України [19]. Співвласниками називають учасників спільної власності, а індивідуально визначена річ чи сукупність речей є об'єктом права спільної власності, як і будь-якого права власності, взагалі. Вони можуть бути подільними чи неподільними, але як об'єкт права спільної власності становлять єдине ціле. Відповідно для права спільної власності характерною є множинність суб'єктів і єдність об'єкта.

Потреба спеціального регулювання відносин спільної власності спричинена множинністю суб'єктів права спільної власності на той самий об'єкт.

Отже, множинність спільної власності учасників є особливістю суб'єктного складу правовідносин. І дивлячись на це правовідносини виникають між співвласниками, а не тільки між власником і невластником. Так розрізняють зовнішні правовідносини спільної власності (між співвласниками з одного боку й невластниками – з другого) і внутрішні правовідносини спільної власності (між самими власниками).

Відповідно до 2 ст. 355 ЦК розрізняють два види спільної власності:

- 1) спільну власність двох або більше співвласників із визначенням часток кожного з них у праві власності (спільна часткова власність);
- 2) власність двох або більше співвласників без визначення часток у праві власності

Відповідно до внутрішніх правовідносин між співвласниками відрізняються спільна часткова і спільна сумісна власність одна від одної. Так згідно ч. 1 п. 1 ст. 356 ЦК за спільної часткової власності кожному зі співвласників належить частка в праві власності на спільний об'єкт у цілому. Частки можуть бути рівними й нерівними, але завжди їхній розмір повинен

бути точно визначений у вигляді дроби права власності (зокрема, 1/2, 1/3, 1/5 тощо) або у відсотковому співвідношенні. Кожний із учасників спільної часткової власності має право вимагати виділення своєї частки в натурі, якщо це можливо, має право відчужувати її, а в разі смерті учасника його частка в праві власності переходить у власність іншої особи в порядку спадкування. За спільної часткової власності кожному зі співвласників разом з іншими співвласниками належить право власності на спільну річ, частка в праві власності на спільну річ і право брати участь у вирішенні питань у певних випадках стосовно частки в праві власності на спільну річ, що належить іншим співвласникам [19].

Відповідно до ч. 2 ст. 356 ЦК фізичні та юридичні особи, а також держава або територіальні громади в будь-якому їх поєднанні можуть бути суб'єктами права спільної часткової власності. Інститут права спільної часткової власності може бути застосований до будь-яких економічних форм власності, що існують в Україні, тобто до відносин приватної, державної та комунальної власності. Спільна часткова власність може виникнути на будь-яких підставах, що допускаються законом. Вичерпного переліку підстав її виникнення закон не передбачає [19].

Закон перелічує випадки виникнення спільної сумісної власності на відміну від підстав виникнення спільної часткової власності.

У житті кожної людини, особливо в їхній підприємницькій та іншій господарській діяльності, складаються ситуації, за яких виникає потреба скористатися чужими речами чи майном. Цю можливість найчастіше задовольняють засобами договірного права, але в окремих випадках договір є недостатньо надійним правовим засобом для задоволення потреби у використанні чужої речі. Тому виникла потреба винайти надійніший правовий засіб, який забезпечував би безперервне й безперешкодне використання чужої речі чи навіть майна. Таким засобом стало встановлення речового права на використання чужої речі, а не зобов'язального, що може бути припинене в будь-який час.

Ще за давніх часів у римському приватному праві, як окремий цивільно-правовий інститут, виникло речове право на чужі речі. Інститут речових прав відомий правовим системам усього світу [7].

Так, для цивільного законодавства України за винятком застави, яка існувала в радянському, законодавстві в урізаному вигляді, є новим інститут речових прав на чужі речі.

Основною передумовою виникнення речового права на чужу річ є нагальна потреба певної особи скористатися чужою річчю чи майном для задоволення певних потреб, які ця особа не може задовольнити за рахунок власного майна . Право на чужу річ може виникнути й у разі необхідності надійно захистити свої права, зокрема, шляхом застави чи притримання.

Захист речових прав на чужі речі чи майно здійснюється на тих самих засадах, що й захист права власності. Кожен суб'єкт речового права на чужу річ чи майно має право на захист відповідно до положень, передбачених ЦК України для захисту права власності.

1.3. Суб'єкти та об'єкти права власності

Відповідно до статті 318 Цивільного кодексу України суб'єктами права власності є:

- Український народ;
- фізичні особи;
- юридичні особи;
- держава Україна;
- Автономна Республіка Крим;
- територіальні громади;
- іноземні держави;
- інші суб'єкти публічного права [19].

Усі суб'єкти права власності є рівними перед законом. Власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Як вже було

зазначено вище, власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. Власник зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства при здійсненні своїх прав та при виконанні обов'язків. Усім власникам забезпечуються рівні умови здійснення своїх прав, держава не втручається у здійснення власником права власності. При цьому, власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі. Кожна діяльність власника може бути обмежена чи припинена або/чи власника може бути зобов'язано допустити до користування його майном інших осіб у випадках і в порядку, встановлених законом, тобто законодавець визначає межі здійснення права власності.

Закон визначає, що власність зобов'язує (ч. 4 ст. 319) [19]. Власник зобов'язаний утримувати майно, що йому належить, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 322) [19]. Щодо ризику знищення чи випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

Слід звернути увагу на те, що в ЦК України визначено такі форми власності як:

- власність Українського народу;
- приватну власність;
- державну власність;
- комунальну власність [19].

Слід звернути увагу на те, що законодавець не відносить Український народ до учасників цивільних правовідносин, проте визначає його суб'єктом права власності. Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, встановлених Конституцією України.

Фізичні та юридичні особи можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів майна, які відповідно до закону не можуть їм належати. Наприклад, бойова зброя, боєприпаси тощо[19].

Звернемо увагу, що склад, кількість та вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, необмежений. Але законом може бути встановлено обмеження розміру земельної ділянки, яка може бути у власності фізичної на юридичної особи.

Відповідно до ст.326 ЦК України суб'єктом права державної власності є держава Україна [19].

Від імені та в інтересах держави України право власності здійснюють відповідно органи державної влади. Майно, що знаходиться у державній власності, може передаватися юридичним особам публічного права на основі повного господарського відання (державним підприємствам) або оперативного управління (казенні підприємства).

Так згідно ст.327 ЦК України суб'єктами права комунальної власності визнаються територіальні громади [19]. Територіальна громада та утворені нею органи місцевого самоврядування здійснюють безпосередньо управління майном, що є у комунальній власності

Щодо видів права власності, то можна виділити:

- 1) право приватної власності:
  - право власності фізичних осіб;
  - право власності юридичних осіб;
- 2) право державної власності:
  - право повного господарського відання;
  - право оперативного управління;
- 3) право комунальної власності:
  - право власності територіальних громад;
- 4) право спільної власності:
  - право спільної часткової власності;
  - право спільної сумісної власності.

Право власності може виникати при настанні певних юридичних фактів, визначених в ЦК України. Закон закріплює, що право власності набувається на підставах, що не заборонені законом, зокрема із правочинів. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

Науковці способи набуття права власності прийнято поділяють на первісні та похідні.

До первісних способів набуття права власності відносять способи, при яких право власності виникає на річ (майно) вперше або незалежно від права попереднього власника або його волі. До цих способів відносять: виготовлення (створення) нової речі внаслідок виробничої діяльності (виробництво), переробку речі (специфікацію), володіння доходами, продукцією, знахідку, скарб, конфіскацію, безхазяйну річ тощо [22].

Так похідні способи права власності виникають у суб'єкта внаслідок волевиявлення попереднього власника: правочини, спадкування за законом, спадкування за заповітом, приватизацію, реорганізацію юридичних осіб тощо [22].

Набуття права власності на новостворене майно, виробництво є найпоширенішим первісним способом набуття права власності (створення нової речі як у промислових масштабах, так і в одиночному екземплярі, незалежно від форми власності, характеризує процес розширеного відтворення). Відповідно ст.331 ЦК, право власності на нову річ, яка виготовлена (створена) особою, набувається нею, якщо інше не встановлено договором або законом [19]. Особа, яка виготовила (створила) річ зі своїх матеріалів на підставі договору, є власником цієї речі.

Законодавець визначив особливості набуття права власності на новостворене нерухоме майно (наприклад, житлові будівлі, споруди тощо). На ці об'єкти право власності виникає з моменту завершення будівництва (створення майна). Якщо право власності на нерухоме майно відповідно до

закону підлягає державній реєстрації, право власності виникає з моменту державної реєстрації [19].

Звернемо увагу на те, що до завершення будівництва (створення майна) особа вважається власником матеріалів, обладнання тощо, які були використані в процесі цього будівництва (створення майна). За позовною заявою заінтересованої особи суд може визнати її власником недобудованого нерухомого майна, якщо буде встановлено, що частка робіт, яка не виконана відповідно до проекту, є незначною [ч.3, 4 . ст. 331, 19].

Переробкою є використання однієї речі (матеріалу), в результаті чого створюється нова річ [ч. 1 ст. 332, 19] - специфікація (саме такий спосіб набуття права власності). Але особа, яка самочинно переробила чужу річ, не набуває права власності на нову річ і зобов'язана відшкодувати власникові матеріалу його вартість. Право власності на рухому річ, створену шляхом переробки з матеріалу, що їй не належить, набувається власником матеріалу за його бажанням, якщо інше не встановлено договором або законом [22].

Особа, яка здійснила переробку, зобов'язана відшкодувати власникові матеріалу моральну шкоду, якщо вартість переробки і створеної нової речі істотно перевищує вартість матеріалу, право власності на нову річ набуває за її бажанням особа, яка здійснила таку переробку [22].

У разі набуття права власності власником матеріалу на виготовлену річ, то він зобов'язаний відшкодувати вартість переробки особі, яка її здійснила, якщо інше не встановлено договором.

Відповідно до ст. 333 ЦК України особа, яка збирала ягоди, лікарські рослини, зловила рибу або здобула іншу річ у лісі, водоймі тощо, є їхнім власником, якщо вона діяла відповідно до закону, місцевого звичаю або загального дозволу власника відповідної земельної ділянки [19].

Порядок набуття права власності на безхазяйну річ (безхазяйною є річ, яка не має власника або власник якої невідомий) встановлюється ст. 335 ЦК України. Як правило, безхазяйна річ може бути передана за рішенням суду у комунальну власність. Законодавець також встановлює, що безхазяйні речі

можуть набуватися у власність за набувальною давністю, крім випадків, встановлених ст.ст 336, 338, 341 і 343 ЦК України [22].

Особа, яка знайшла загублену річ, набуває права власності на неї після спливу шести місяців з моменту заявлення про знахідку міліції або органів місцевого самоврядування [19].

Відповідно до ст.ст.340,341 ЦК України права власності на бездоглядну домашню тварину набуває, як правило, особа, у якій знаходилась на утриманні та в користуванні ця тварина; у разі відмови цієї особи від набуття права власності на неї, ця тварина переходить у власність тієї територіальної громади, на території якої її було виявлено [19].

Законодавець скарбом називає закопані у землі чи приховані іншим способом гроші, валютні цінності, інші цінні речі, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності.

Особа, яка виявила скарб, набуває права власності на нього. Якщо скарб був прихований у майні, що належить на праві власності іншій особі, особа, яка виявила його, та власник майна, у якому скарб був прихований, набувають у рівних частках право спільної часткової власності на нього. Слід звернути увагу на те, що законодавством закріплюється положення про те, що у разі виявлення скарбу особою, яка здійснювала розкопки чи пошук цінностей без згоди на це власника майна, в якому він був прихований, право власності на скарб набуває власник цього майна [22].

Таким чином, законодавець визначає особливості набуття права власності на скарб, що є пам'яткою історії та культури і право власності на такий скарб набуває держава. Проте, особа, яка виявила такий скарб має право на одержання винагороди у розмірі до двадцяти відсотків за певних умов, які визначаються ч. 4 ст. 343 ЦК України.

Наголосимо, що положення ст. 343 ЦК України про набуття права власності на скарб не поширюються на осіб, які виявили скарб під час розкопок, пошуків, що проводилися відповідно до їхніх трудових або договірних обов'язків.

Фізична або юридична особа може набути право власності у разі приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності. Приватизація здійснюється у порядку, встановленому законом, зокрема питання приватизації регулюються Законами України "Про приватизацію державного житлового фонду" [24], «Про приватизацію державного і комунального майна» [25], декретами Кабінету Міністрів України «Про перелік майнових комплексів державних підприємств, організацій, їх структурних підрозділів основного виробництва, приватизація або передача в оренду яких не допускається» [26], постановами Кабінету Міністрів України «Про план заходів щодо забезпечення прозорості приватизаційних процесів і запобігання фактам зловживань у цій сфері» [27], «Деякі питання безоплатної передачі частки державного майна в агропромисловому комплексі, що приватизується» [28], "Про прискорення приватизації та недопущення негативних наслідків у цьому процесі"[29], "Про прискорення приватизації майна в агропромисловому комплексі та спрощення процедури її проведення" [30], «Про затвердження Порядку повернення у державну (комунальну) власність об'єктів приватизації в разі розірвання або визнання недійсними договорів купівлі-продажу таких об'єктів» [31].

Так, відповідно до ч.1 ст.344 ЦК України особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим майном - протягом п'яти років, набуває право власності на це майно (*надувальна давність*), якщо інше не встановлено ЦК України [19].

Особливо важливим є встановлення моменту виникнення у особи права власності. Саме з моменту набуття права власності у особи виникають всі повноваження щодо володіння, користування та розпорядження набутою річчю (майном), одночасно особа набуває право на захист цієї власності у способи, передбачені ст. 16 ЦК України та у способи, які не суперечать закону.

Законодавець пішов далі і закріплює положення про момент набуття права власності за договором. Так, відповідно до закону, право власності у

набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 334 ЦК України) [19].

Переданням майна вважається його вручення набувачеві або перевізникові, організації зв'язку тощо для відправлення, пересилання набувачеві майна, відчуженого без зобов'язання доставки.

Слід наголосити, що за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, право власності на майно виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішення суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним.

Але суперечливим, на нашу думку, є положення ч. 4 ст. 334 ЦК України про те, що право власності у набувача при укладенні договору про відчуження майна, який підлягає державній реєстрації, виникає з моменту такої реєстрації, оскільки в цьому разі права набувача не достатньо захищені.

Для припинення права власності, як і для набуття, необхідне настання певних юридичних фактів, визначених законом.

Зрозуміло, що в багатьох випадках припинення права власності у однієї особи тягне за собою виникнення права власності у іншій особі. Тому відомо, що деякі способи виникнення права власності закріплюються як способи припинення права власності. Хоча, припинення права власності у однієї особи не завжди передбачає виникнення права власності у іншій особі. Наприклад, право власності припиняється без переходу до інших осіб у разі знищення майна власником або коли річ (майно) знищено внаслідок стихійною лиха (повені, землетрусу), теракту (внаслідок вилучення худоби під час епізоотії та її знищення; при вжитку власником продуктів харчування тощо).

Ст. 346 ЦК України закріплює наступні підстави припинення права власності:

- відчуження власником свого майна,
- відмова власника від права власності;
- припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі;

- знищення майна;
- викуп пам'яток історії та культури;
- викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю;
- викуп нерухомою майна у зв'язку з викупом земельної ділянки, на якій воно розмішене;
- звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника;
- реквізиція;
- конфіскація;
- припинення юридичної особи чи смерть власника[19].

Перелік не є вичерпним, право власності може бути припинене і в інших випадках, встановлених законом.

Слід знати, що у такі способи як викуп пам'ятки історії та культури, реквізиція та конфіскація набувати право власності може лише держава [22].

Висновки до розділ 1

Матеріальною основою будь-якого суспільства виступає власність. Кожний індивід, реалізуючи себе, прагне отримати у власність результати своєї діяльності, те, що він зміг досягнути. І можна зауважити, що коли у індивіда відсутнє розуміння «власного», то відсутнє не тільки прагнення до ефективної діяльності, але й незалежність його як особистості у суспільстві. І ця незалежність повинна закріплюватися та захищатися законом. Починаючи з Стародавніх часів, власність стала предметом дискусій багатьох філософів, науковців. Обов'язок держави захищати власність кожного індивіда, а інших – не перешкоджати, стала основою безпосередньо для закріплення права власності. Зауважимо, що не всі філософи, учені визначали позитивне значення власності, але з огляду на соціальну рівність, саме власність створює поділ на багатих і бідних. А від природи всі особи мають бути рівними.

Проведений історичний огляд свідчить про те, що категорія «власність» не є чимось незмінним. Існуючі сьогодні юридичні форми власності,

наприклад, на землю (зокрема, приватна), виникли ще віки тому при іншому, відмінному від сучасного, рівні розвитку продуктивних сил, внаслідок тривалого історичного процесу.

Власність виступає матеріальною основою будь-якого суспільства. Індивід, реалізуючи себе, прагне отримати у власність результати своєї діяльності, те, що він зміг досягнути. Коли у нього відсутнє розуміння «власного», то відсутнє не тільки прагнення до ефективної діяльності, але й незалежність його як особистості у суспільстві. Фізична або юридична особа може набути право власності у разі приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності.

На сьогодні в Україні приватна власність є найголовнішою формою права власності. Після прийняття чинного Цивільного кодексу України законодавець остаточно визначив, що суб'єктами права приватної власності є не лише фізичні особи, а й юридичні, а фізична особа (зокрема підприємець) є власником майна і відповідає ним за своїми зобов'язаннями. Подальші дослідження мають бути зосереджені на роз'ясненні та закріпленні в чинному законодавстві визначень різних форм власності, а також на гармонізації цих визначень у різних сферах цивільного, земельного, господарського, корпоративного права тощо.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ, ПОНЯТТЯ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Спільна сумісна власність осіб

Право власності на одну річ (майно) може належати як одній особі, так і кільком особам одночасно. Такий вид власності називають спільною власністю. Таким чином, право спільної власності характеризується множинністю суб'єктів та єдиним об'ємом.

Отже, спільна власність не є окремою формою власності, а базується на існуючих формах власності [22].

Деякі науковці виділяють право спільної власності в об'єктивному розумінні (сукупність правових норм, які регулюють відносини власності, що належить двом або більше особам та право спільної власності в суб'єктивному розумінні — це право двох або більше осіб здійснювати право володіння, користування та розпорядження майном, що їм належить і є єдиним цілим [22].

Отже, право спільної власності — це право власності двох або більше осіб (співвласників) на один об'єкт.

Право спільної власності може виникати з підстав, не заборонених законом. Наприклад, укладення договорів купівлі-продажу, створення фермерського господарства тощо.

Вже, як вище зазначалося, існує два види права спільної власності: право спільної часткової власності та право спільної сумісної власності. Крім того, слід мати на увазі, що право спільної сумісної власності на майно може виникати лише у випадках, коли це передбачено договором або законом.

Власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожною з них у праві власності є спільною частковою власністю.

У [ч. 1 ст. 357 ЦК](#) закріплено, що частки у праві спільної часткової власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено за домовленістю співвласників або законом. Таким чином, рівність часток у праві спільної часткової власності є загальним правилом. Виняток із нього має бути спеціально встановлено або договором, або законом. Якщо домовленості між власниками не досягнуто, то це вирішується тільки у судовому порядку [22].

Далі, частка співвласника, який за згодою всіх інших співвласників і з додержанням встановленого порядку використання спільного майна поліпшив його своїм коштом, при тому, що зроблені ним поліпшення не можна відокремити від майна, може бути відповідним чином збільшена ([ч. 3 ст. 357 ЦК](#)) [19].

Підстави виникнення спільної часткової власності бувають різні. Вона може утворитися внаслідок сумісної купівлі речі, отримання спадкового майна кількома спадкоємцями. Спільна власність може виникнути як результат

спільної праці (зокрема, на відведеній земельній ділянці кількома особами було збудовано будинок). Але виникнення спільної часткової власності може відбуватися й на інших підставах.

З виникненням спільної часткової власності виникає дуже багато питань з приводу володіння, користування і розпорядження спільним майном. Деякі з цих питань, вже зазначали вище, врегульовані правовими нормами, вирішення інших не повинно суперечити загальним правилам. У Цивільному кодексі України правовому регулюванню відносин між фізичними особами, які є учасниками спільної часткової власності, безпосередньо присвячені статті [356-367](#) [19].

Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю. Кожен із співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації. Якщо договір між співвласниками про порядок володіння та користування спільним майном відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності посвідчений нотаріально, він є обов'язковим і для особи, яка придбає згодом частку в праві спільної часткової власності на це майно [22].

Законодавець також встановлює, що співвласник має право на відповідне збільшення своєї частки у праві спільної часткової власності, якщо поліпшення спільного майна, яке не можна відокремити, зроблено ним своїм коштом за згодою всіх співвласників, з додержанням встановленою порядку використання спільною майна. Поліпшення спільного майна, яке можна відокремити, є власністю того з співвласників, який це зробив, якщо інше не встановлено домовленістю співвласників [19].

Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Що до володіння та користування майном, співвласники можуть домовитися про порядок їх здійснення. Наприклад, співвласники будинку можуть домовитися про те, що однією частиною будинку користується один співвласник, другою частиною - інший або встановити черговість користування спільним транспортним засобом тощо.

Спільна власність може давати прибуток, у такому разі кожен співвласник може отримувати доходи відповідно до своєї частки у цьому майні. Законодавець закріпив положення про те, що плоди, продукція та доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності, надходять до складу спільного майна і розподіляються між співвласниками відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними [2].

Зрозуміло, що будь-яке майно потребує утримання та зберігання. Тому кожен співвласник відповідно до своєї частки у праві спільної часткової власності зобов'язаний брати участь у витратах на управління, утримання та збереження спільного майна, у сплаті податків, зборів (обов'язкових платежів), а також нести відповідальність перед третіми особами за зобов'язаннями, пов'язаними із спільним майном [22]. Співвласники можуть домовитися про розподілення обов'язків щодо утримання майна, що є у спільній частковій власності.

Кожен співвласник має право самостійно розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності [19]. Але законодавець встановлює певні гарантії захисту прав співвласників, які можуть бути самі зацікавлені у придбанні цієї частки або не зацікавлені у відчуженні частки у спільній власності стороннім особам, які невідомо як будуть виконувати обов'язки щодо утримання спільного майна, користування ним тощо. Співвласникам надається переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Також встановлюються і правові наслідки недодержання умов здійснення цього права [23]. Так, у разі продажу частки у праві спільної часткової

власності, співвласник має переважне право перед іншими особами на її купівлю за ціною, оголошеною для продажу, та на інших рівних умовах, крім випадку продажу з публічних торгів. Продавець частки у праві спільної часткової власності зобов'язаний письмово повідомити інших співвласників про намір продати свою частку, вказавши ціну та інші умови, на яких він її продає. Продавець має право продати свою частку іншій особі в тому разі, якщо співвласники відмовилися від здійснення переважного права або не здійснили цього права щодо нерухомого майна протягом одного місяця, щодо рухомого майна – протягом десяти днів від дня отримання ними повідомлення. В тому разі, якщо бажання придбати частку у праві спільної часткової власності виявили декілька співвласників, то продавцю надається право вибору покупця [22].

У разі порушення цього права, співвласник має право пред'явити до суду позовну заяву про переведення на нього прав та обов'язків покупця і це є гарантією захисту переважного права купівлі співвласників те, що. Під порушенням співвласником, який відчужує свою частку у праві спільної часткової власності переважного права купівлі, розуміється продаж цим співвласником своєї частки без повідомлення інших співвласників про продаж своєї частки, продаж своєї частки на пільгових умовах іншим особам, зокрема, за ціною, нижчою за ту, яка була запропонована співвласникам тощо. До вимог, коли порушено переважне право купівлі співвласників, встановлюється позовна давність в один рік. Зауважимо, що одночасно з пред'явленням позову, позивач зобов'язаний внести на депозитний рахунок суду грошову суму, яку за договором повинен сплатити покупець, відповідно до ч. 4 ст. 362 [19]. У разі невиконання цієї вимоги, суд може відмовити у позовних вимогах. Це передбачено також і п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України № 15 від 22 грудня 1995 р. «Про судову практику по справах по позовах про захист права приватної власності» [32] та п. 13 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на жилий будинок» від 4 жовтня 1991 р. [33]. У разі

задоволення позовної заяви, яку пред'явив співвласник, що має переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності, права та обов'язки покупця переходять до позивача.

Слід наголосити, що переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності не застосовується при відчуженні частки у праві спільної часткової власності шляхом укладення договорів міни, дарування, довічної утримання.

Акцентуємо увагу, що передача співвласником свого переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності іншій особі не допускається.

Кожен співвласник має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності. Зокрема, якщо виділ в натурі є неможливим або річ не можна поділити без втрат її цільового призначення (тобто ця річ є неподільною), такий співвласник має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки. Звернемо увагу на те, що компенсація співвласникові може бути надана лише за його згодою [22].

В такому разі, якщо виділяється частка у натурі з нерухомого майна, законодавець передбачає укладення договору між співвласниками про виділення частки у натурі у письмовій формі та нотаріально посвідченого [22].

Якщо співвласники не дійшли згоди щодо володіння, користування або розпорядження спільним майном, право особи на частку у спільному майні може бути припинене за рішенням суду на підставі позову інших співвласників за таких підстав:

- частка є незначною і не може бути виділена в натурі;
- річ є неподільною;
- спільне володіння і користування майном є неможливим;
- таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

Звернемо увагу, що рішення про припинення права особи на частку у спільному майні може бути постановлено судом за умови попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду [22].

Співвласники за домовленістю можуть поділити майно в натурі, що є у спільній частковій власності, між собою. Підставою для припинення права спільної часткової власності є поділ спільною майна між співвласниками.

Спільна сумісна власність на відміну від спільної часткової власності не передбачає визначення часток кожного із співвласників. Визначення часток у спільній сумісній власності відбувається лише за умов припинення такого виду власності.

Спільною сумісною власністю вважається майно, набуте подружжям за час шлюбу, якщо інше не встановлено договором або законом; майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі [34].

Співвласники майна, що є у спільній сумісній власності, здійснюють правомочності володіння та користування спільно, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Щодо правомочності розпорядження таким майном, то воно здійснюється за згодою всіх співвласників. У разі вчинення одним із співвласників правочину щодо розпорядження спільним майном вважається, що він вчинений за згодою всіх співвласників. Якщо укладається правочин щодо розпорядження спільним майном, який підлягає нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, необхідна письмова нотаріально посвідчена згода всіх співвласників.

Кожен співвласник має право виділити частку з майна, що є у спільній сумісній власності. Враховуючи, що частки не визначені у спільній сумісній власності, в такому разі вважається, що частки кожного із співвласників у праві спільної сумісної власності є рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними, законом або рішенням суду. Виділ частки із майна,

що є у спільній сумісній власності здійснюється у такому ж порядку, що і виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності.

Майно, що є у спільній сумісній власності співвласники можуть поділити його між собою за домовленістю. Зазначалося вже вище, частки кожного співвласника у спільній сумісній власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом. Проте, необхідно зазначити, що частка співвласника у спільній сумісній власності може бути збільшена або зменшена за рішенням суду з урахуванням обставин, які мають істотне значення [34].

Проведений аналіз судової практики щодо вирішення спорів між співвласниками нерухомого майна, співвласниками сільських господарств, подружжям говорить про актуальність змін саме на законодавчому рівні.

2.2. Право спільної сумісної власності подружжя

Центральне місце у системі майнових відносин між подружжя займає право спільної сумісної власності. Визначальним є принцип спільності нажитого у період шлюбу майна. Юридичне закріплення цей принцип отримав ще у Сімейному кодексі УРСР 1926 р. (його повна назва — Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадського стану Української РСР) [35]. Однак детально були врегульовані майнові відносини подружжя лише Основами законодавства Союзу РСР, прийнятими 27 червня 1968 р., і прийнятим в їх розвиток шлюбно-сімейним законодавством союзних республік. З цього моменту більшість правових норм щодо власності подружжя не зазнала суттєвих змін, що свідчить про вдалість вибраного правового механізму її регламентації.

Майнові відносини між подружжям врегульовані на сьогодні також Сімейним кодексом, в якому встановлено принцип спільності придбаного у період шлюбу майна [34]. Отже, режим спільності не поширюється на майно, придбане до шлюбу або після його припинення. При цьому юридичну силу

має шлюб, укладений у державних органах запису актів громадянського стану. Часто чоловік і жінка з певних причин не реєструють шлюб, перебуваючи у так званих фактичних шлюбних відносинах. Всі спірні питання у такому випадку щодо майна, набутого у період таких відносин, вирішуються судами відповідно до норм цивільного законодавства, які регулюють спільну часткову власність. Тому частка у майні осіб, що перебувають у фактичному шлюбі, повинна визначатися у разі спору залежно від ступеня участі кожного з них у його набутті[34].

Відповідно до чинного шлюбно-сімейного законодавства придбане у період шлюбу майно надходить у спільну власність подружжя незалежно від їхньої волі, тобто автоматично. Не припиняє дію принципу спільності майна тимчасове роздільне проживання подружжя, викликане відрядженням, відпусткою, перебуванням на лікуванні, проходженням військової служби тощо [34].

Важливе практичне значення має з'ясування питання про те, в який же момент виникає спільна сумісна власність на майно, придбане одним з подружжя.

Відповідно до ст.179 Сімейного кодексу України право власності на аліменти, одержані на дитину аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини; той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти, розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини. Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними на її утримання [34].

Що стосується заробітної плати (інших форм оплати праці), то в юридичній літературі з цього приводу висловлювалися різні погляди. пільна сумісна власність - це власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності, тоді як у спільній частковій власності частки кожного визначені. Підставами встановлення спільної сумісної власності є укладання шлюбу, передача майна у спільну сумісну власність наймача та

членів його сім'ї у процесі приватизації державного житлового фонду, спільна праця за спільні кошти членів сім'ї.

Право спільної сумісної власності подружжя регулюється главою 8 Сімейного кодексу України [34]. Поняття і види права спільної власності, правовідносини, які виникають при визначенні часток у праві спільної часткової власності регулюється главою 26, статтями 355-372 Цивільного кодексу України. За загальним правилом, майно, набуте за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

При оформленні спадщини (як за законом, так і за заповітом), нотаріус у випадках, коли з документа, що посвідчує право власності, вбачається, що майно може бути спільною сумісною власністю подружжя, повинен з'ясувати, чи є у спадкодавця той з подружжя, який його пережив і який має право на 1/2 частку в спільному майні подружжя.

За наявності другого з подружжя нотаріус видає йому свідоцтво про право власності на частку в спільному майні подружжя. Відтак, частка померлого в спільному майні повинна бути виділена для отримання спадщини його спадкоємцями. В такій ситуації може існувати два варіанти розвитку подій: коли другий з подружжя співпрацює зі спадкоємцями або коли не співпрацює.

В першій ситуації, один з подружжя повинен звернутися до нотаріуса із заявою про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя. У його свідоцтві, за заявою спадкоємців і за його згодою, може бути визначена частка померлого, а друга частина майна спадкується в загальному порядку між спадкоємцями, які подали заяви про прийняття спадщини та у строк до 6-ти місяців з дня смерті спадкодавця не відмовились від прийняття спадщини [34]. А ось друга ситуація є більш складною. Якщо після відкриття спадкової справи другий з подружжя не звернувся до нотаріуса для виділення частки, то спадкоємців чекає наступний шлях отримання своєї спадщини:

Сімейне законодавство чітко не встановлює спеціального переліку майна, яке може бути спільною власністю подружжя. І у цьому, безумовно, немає потреби, оскільки подружжя, як і всі інші громадяни, є суб'єктами цивільних правовідносин. Бо вони вправі мати у спільній власності все майно, яке взагалі може становити об'єкти власності окремих громадян, визначені законом. Зокрема, у спільній власності подружжя можуть бути грошові суми, паєнагромадження у житлових, житлово-будівельних, дачних, гаражних та інших кооперативах, жилий будинок, квартира, автомобіль, страхові суми за договором особистого страхування і належні подружжю грошові суми і майно за іншими зобов'язальними правовідносинами, а також інше майно споживчого і виробничого призначення.

У ряді випадків певне майно підлягає спеціальному оформленню або реєстрації (жилий будинок, автомобіль, вклади у кредитних установах тощо), що здійснюється за існуючими правилами на ім'я одного з подружжя. Незважаючи на це, обсяг прав на таке майно у другого з них не зменшується.

Окремо законодавець виділяє серед спільного майна речі професійних занять подружжя (музичні інструменти, лікарське обладнання, комп'ютер тощо). Вони також є сумісною власністю подружжя, але при поділі майна суд може взяти цю обставину до уваги, залишивши їх тому, хто використовує їх у своїй діяльності, а другому — присудити відповідну грошову компенсацію (ст.26 Кодексу про шлюб і сім'ю). Не виключаються з числа об'єктів сумісної власності подружжя також виграші по грошово-речових лотереях, облігаціях державної позики тощо. Аналогічно повинно розв'язуватися питання про авторську винагороду, авторський гонорар, право на отримання яких виникло у період шлюбу, оскільки вони є різновидом трудових доходів.

У законодавстві передбачено випадки, коли дошлюбне або інше особисте майно одного з подружжя може стати їхньою спільною сумісною власністю. Такі наслідки настають за рішенням суду, якщо буде встановлено, що особисте майно одного з подружжя у період шлюбу істотно збільшилося у цінності внаслідок трудових чи грошових витрат другого з подружжя або їх

обох Проте одного лише факту проведення подружжям, наприклад, капітального чи іншого ремонту жилого будинку, придбаного до шлюбу, ще недостатньо для визнання його їх спільною власністю. Обов'язково необхідно встановити, що таке майно істотно збільшилося у цінності.

Чинне законодавство не дає переліку речей, які слід відносити до коштовностей і предметів розкоші. Під ними слід розуміти особливо цінні речі, використання яких не зумовлене необхідністю у задоволенні звичних потреб громадян. Це можуть бути ювелірні вироби з коштовних металів, каменів, антикварні чи інші унікальні речі, вироби з матеріалів великої вартості. Безумовно, з підвищенням матеріального добробуту народу склад предметів розкоші постійно змінюватиметься. Однак цінності і предмети розкоші, використовувані одним з подружжя, можуть бути і його роздільною власністю, якщо вони були подаровані йому другим з подружжя чи іншими особами або придбані на особисті кошти [22].

Закон надає чоловікові і дружині рівні права на їхнє спільне майно. Розпоряджаються вони ним за спільною згодою. Чоловік і жінка як співвласники мають право здійснювати різні цивільно-правові угоди щодо спільного майна. При цьому учасникам таких угод необхідно дотримуватись крім норм цивільного законодавства про правила укладення угод також спеціальних вимог, передбачених сімейним законодавством. Проте, при укладенні угод по відчуженню спільного майна, які вимагають обов'язкового нотаріального посвідчення, згода другого з подружжя повинна бути висловлена у письмовій формі.

Порушення подружжям умов укладення угод може призвести до визнання їх недійсними. Так, якщо на укладення таких угод навіть була формальна взаємна згода, вони можуть бути визнані недійсними за загальними правилами цивільного законодавства. Такі наслідки можуть, зокрема, настати, якщо угоду було укладено внаслідок помилки, обману, насильства, погрози (ст.56, 57 ЦК). В усіх випадках є недійсними угоди щодо спільного майна, які вимагають обов'язкового нотаріального посвідчення, при відсутності

письмової згоди того з подружжя, який не виступає безпосередньо учасником угоди.

Відносно інших угод, для яких не потрібна письмова згода другого з подружжя, оскільки вона презумпується, сімейне законодавство не визначає правових наслідків при фактичній відсутності на їх укладення взаємної згоди подружжя. Тому при вирішенні подібних спорів у судовій практиці застосовується ст.145 ЦК, якою визначені умови витребування майна власником (в даному разі співвласником) від добросовісного (недобросовісного) набувача.

Подружжю надається також право вступати між собою в усі договірні майнові відносини, які не суперечать закону (Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 року №5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав») [36].

Переважно це угоди дарування, поділу спільного майна, передачі особистого майна у спільну власність. Якщо угода одного з подружжя спрямована на обмеження майнових прав другого або дітей, вона повинна визнаватися недійсною. Укладені між подружжям угоди повинні відповідати не лише правилам сімейного, а й цивільного законодавства стосовно порядку і форми укладення майнових угод [36].

Відповідно до п.17 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 року №5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» розглядаючи позови, пов'язані з правом спільної власності, суди повинні виходити з того, що відповідно до статті 368 ЦК спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності є спільною сумісною власністю. Так, спільною сумісною власністю, зокрема, є: майно, набуте подружжям за час шлюбу, якщо інше не встановлено договором або законом (статті 60 - 74 Сімейного кодексу України (далі - СК)); майно, набуте

в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі.

Спільна власність вважається частковою, якщо договором або законом не встановлена спільна сумісна власність на майно (частина четверта статті 355 ЦК), тобто діє презумпція спільної часткової власності. Частки у праві спільної часткової власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено за домовленістю співвласників або законом. Отже, якщо розмір часток у такій власності не було визначено і учасники спільної власності при придбанні майна не виходили з рівності їх часток, розмір частки кожного з них визначається з урахуванням вкладу кожного із співвласників у придбання (виготовлення, спорудження) майна.

Частка суб'єкта права спільної сумісної власності визначається, зокрема, при поділі майна, виділі частки зі спільного майна, зверненні стягнення на майно учасника спільної власності за його боргами, відкритті після нього спадщини [37].

При поділі спільного майна подружжя їхні частини визнаються рівними і лише у виняткових випадках суд може відступити від принципу рівності часток, враховуючи інтереси одного з подружжя або інтереси неповнолітніх дітей [37]. Таким чином, суд не може збільшити частку у спільному майні за підставами, не передбаченими законом. Відступаючи від принципу рівності, суд обов'язково у своєму рішенні повинен вказати, які саме інтереси одного з подружжя або неповнолітніх дітей були для цього підставою. При добровільному поділі спільного майна подружжя може встановити за взаємною згодою частки у будь-якому співвідношенні.

Згідно п. 5 вирішуючи питання про правомірність набуття права власності, суд має враховувати, що воно набувається на підставах, які не заборонені законом, зокрема на підставі правочинів. При цьому діє презумпція правомірності набуття права власності на певне майно, яка означає, що право власності на конкретне майно вважається набутим правомірно, якщо інше

прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом (стаття 328 ЦК).

Право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним. Проте, якщо права на нерухоме майно підлягають державній реєстрації, то право власності у набувача виникає з дня такої реєстрації відповідно до закону (стаття 334 ЦК) та з урахуванням положення про дію закону в часі на момент виникнення спірних правовідносин (стаття 5 ЦК).

До державної реєстрації права власності за новим набувачем покупець за договором про відчуження майна, виконаним сторонами, не має права розпоряджатися цим майном, оскільки право власності на нього зберігається за продавцем, проте має право на захист свого володіння на підставі статті 396 ЦК. При цьому слід мати на увазі, що після оплати вартості проданого майна і передання його покупцеві, але до державної реєстрації переходу права власності, продавець також не має права ним розпоряджатися, оскільки це майно є предметом виконаного продавцем зобов'язання, яке виникло з договору про відчуження майна (пункт 1 частини першої статті 346 ЦК), а покупець є його законним володільцем. У разі укладення нового договору про відчуження раніше переданого покупцю майна без розірвання попереднього договору чи визнання судом його недійсним продавець несе відповідальність за його невиконання у виді відшкодування збитків новому покупцеві [37].

Відповідно до п.22 Постанови поділ спільного майна подружжя здійснюється за правилами, встановленими статтями 69-72 СК та ст. 372 ЦК. Вартість майна, що підлягає поділу, визначається за погодженням між подружжям, а при недосягненні згоди - виходячи з дійсної його вартості на час розгляду справи.

Якщо шлюбним договором змінено передбачений законом режим спільної сумісної власності, то при розгляді спору про поділ майна подружжя

суду необхідно виходити з умов такого договору. При цьому слід мати на увазі, що в силу ч. 4 ст. 93, ч. 1 ст. 103 положення шлюбного договору, що ставлять одного з подружжя у надзвичайно невігідне матеріальне становище, порушують його права та інтереси, на вимогу такої сторони за рішенням суду можуть бути визнані недійсними з підстав, установлених ЦК.

Згідно п. 23 Постанови ирiшуючи спори мiж подружжям про майно, необхідно встановлювати обсяг спiльно нажитого майна, наявного на час припинення спiльного ведення господарства, з'ясувати джерело i час його придбання. Спiльною сумiсною власнiстю подружжя, що пiдлягає подiлу (статтi 60, 69 СК, ч. 3 ст. 368 ЦК), вiдповiдно до частин 2, 3 ст. 325 ЦК можуть бути будь-якi види майна, за винятком тих, якi згiдно iз законом не можуть їм належати (виключенi з цивiльного обороту), незалежно вiд того, на iм'я кого з подружжя вони були придбанi чи внесенi грошовими коштами, якщо iнше не встановлено шлюбним договором чи законом [37].

Спiльною сумiсною власнiстю подружжя, зокрема, можуть бути: квартири, жилi й садовi будинки; земельнi дiлянки та насадження на них, продуктивна i робоча худоба, засоби виробництва, транспортнi засоби; грошовi кошти, акцiї та iншi цiннi папери, паенакопичення в житлово-будiвельному, дачно-будiвельному, гаражно-будiвельному кооперативi; грошовi суми та майно, належнi подружжю за iншими зобов'язальними правовiдносинами, тощо.

Майно, яке належало одному з подружжя, може бути вiднесено до спiльної сумiсної власности укладеною при реєстрацiї шлюбу угодою (шлюбним договором) або визнано такою власнiстю судом з тих пiдстав, що за час шлюбу його цiннiсть iстотно збiльшилася внаслiдок трудових або грошових затрат другого з подружжя чи їх обох [37].

Як зазначено у п. 24 Постанови до складу майна, що пiдлягає подiлу включається загальне майно подружжя, наявне у нього на час розгляду справи, та те, що знаходиться у третiх осiб. При подiлi майна враховуються також

борги подружжя та правовідносини за зобов'язаннями, що виникли в інтересах сім'ї (ч. 4 ст. 65 СК).

Не належить до спільної сумісної власності майно одного з подружжя, набуте особою до шлюбу; набуте за час шлюбу на підставі договору дарування або в порядку спадкування; набуте за час шлюбу, але за кошти, які належали одному з подружжя особисто; речі індивідуального користування, в тому числі коштовності, навіть якщо вони були придбані за рахунок спільних коштів подружжя; кошти, одержані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, що належала особі, а також як відшкодування завданої їй моральної коди; страхові суми, одержані за обов'язковим або добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були особистою власністю кожного з них. Що стосується премії, нагороди, одержаних за особисті заслуги, суд може визнати за другим з подружжя право на їх частку, якщо буде встановлено, що він своїми діями сприяв її одержанню [37].

При здійсненні подружжям прав на спільне і роздільне майно у них можуть виникнути певні боргові зобов'язання – особисті чи спільні. Особистими є всі борги, що виникли до шлюбу або у період шлюбу з угод, спрямованих на задоволення потреб одного з подружжя, а також ті, що виникли із зобов'язань, за невиконання яких відповідальність повинна нести особа прямо передбачена законом (наприклад, аліментні зобов'язання). Закономірно, що за особисті борги кожен з подружжя несе самостійну відповідальність. При відшкодуванні збитків, заподіяних злочином одного з подружжя, стягнення може бути звернене на все їхнє спільне сумісне майно, коли вироком суду встановлено, що це майно було придбане на кошти, здобуті злочинним шляхом.

По-іншому будується відповідальність подружжя за їхніми спільними боргами. До них належать ті, що виникли за єдиними правовими підставами (наприклад, з угод, укладених подружжям спільно, із спільно заподіяної шкоди). Зрозуміло, що за таких обставин повинна наступати спільна

відповідальність подружжя усім належним їм майном (як особистим, так і спільним). Однак на практиці угоди по придбанню, відчуженню, утриманню спільного майна частіше укладаються одним з подружжя. Незважаючи на це, борги, що виникли у зв'язку з укладенням таких угод, за певних обставин можуть бути визнані спільними. Відповідно до ст.31 Кодексу про шлюб і сім'ю України стягнення може бути звернено на все майно, яке є спільною сумісною власністю подружжя, коли рішенням суду встановлено, що зобов'язання одного з подружжя було видане в інтересах усієї сім'ї і одержане за зобов'язанням використане на її потреби [34].

Під інтересами сім'ї закон має на увазі, безумовно, інтереси чоловіка і жінки. Разом з тим борг буде спільним і тоді, коли одержане одним із них майно було використане для потреб дітей, оскільки на кожному з них лежить обов'язок по створенню необхідних матеріально-побутових умов для дітей. Можливі випадки, коли одержане за зобов'язанням майно використовується на потреби або чоловіка, або дружини. Наприклад, одержані чоловіком гроші за договором позики фактично були витрачені на лікування дружини, придбання санаторно-курортної путівки тощо. Незважаючи на це, є підстави визнати такий борг спільним [34].

Право власності є одним із найбільш вагомих у цивільному праві. Слід зауважити, що досить часто буває, коли одне й те саме майно може належати на праві власності декільком особам (співвласникам). У цьому разі, виникає право спільної власності як право двох або більше осіб за спільною згодою володіти, користуватися та розпоряджатися належним їм майном, що становить єдине ціле. Найбільш поширеним випадком виникнення спільної сумісної власності є безумовно, спільна власність подружжя.

Стаття 21 СК України зазначає, що шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. У п.2. ст.21 СК України вказано, що проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу не є підставою для виникнення у них шлюбних прав та обов'язків, однак, у ст.74 СК України встановлено, що якщо жінка та

чоловік проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, та не перебувають у цей час у жодному іншому зареєстрованому шлюбі, на їхні майнові права та обов'язки поширюються ті самі норми права, що й на офіційно зареєстроване подружжя. З аналізу вищезазначених норм сімейного законодавства можна прийти до висновку, що незважаючи на те, що законодавець не визнає шлюбом фактичні відносини, він наділяє «фактичне подружжя» такими самими правами, як і законних чоловіка та дружину, а отже ст. 74 СК України і п. 1, 2 ст. 21 СК України суперечать принципам сімейного законодавства [34].

Науковець З.В.Ромовська вважає, що збереження на майбутнє державної реєстрації як обов'язкового елементу шлюбу не означає продовження фетишизації шлюбу порівняно з іншою формою організації сімейного життя жінки та чоловіка [36, с.21]. Отже, до майна, набутого під час проживання осіб однією сім'єю без реєстрації шлюбу застосовуються норми сімейного законодавства, які регулюють майнові відносини офіційного подружжя. Це стосується, зокрема, підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя, особливостей поділу спільного майна, тощо. Як ми бачимо, законодавець фактично прирівняв майнові права та обов'язки в зареєстрованому та фактичному шлюбі.

Відповідно до норми ст. 60 СК України, майно, яке набуло подружжя за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав зповажної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [34]. Також ст. 368 ч. 3 ЦК України вказує на те, що майно набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом [22].

Майнові відносини між подружжям врегульовані на сьогодні переважно Сімейним кодексом України, введеним в дію 1 січня 2004 р. (з наступними змінами). У окремих випадках можливе також субсидіарне застосування норм

цивільного законодавства, що визначають, наприклад, умови дійсності правочинів, які укладаються між подружжям.

У повсякденному житті все частіше виникають питання, пов'язані з визначенням та реалізацією права власності подружжя, що й обумовлює актуальність цієї теми для висвітлення. Взагалі, принцип спільності майна подружжя закріплювався ще в Сімейному кодексі УРСР 1926 р. Тому є підстави говорити про те, що цей принцип є випробуваний практичним досвідом і, з огляду на це, найбільш сприйнятним для регулювання подібних відносин [37, с. 32].

Сімейним кодексом України право спільної сумісної власності поширюється також на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою [34].

Режим спільності майна подружжя означає, що:

- майно, набуте подружжям за час шлюбу, вважається спільним, якщо інше не встановлено домовленістю сторін;
- подружжя має рівні права щодо майна, що належить йому на праві спільної сумісної власності;
- майно належить подружжю без визначення часток кожного з них у праві власності;
- права подружжя на майно визнаються рівними незалежно від того, чи мав один із них поважну причину (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу);
- поки не буде доведено протилежне, до того часу вважається, що кожен із подружжя, хто здійснює правочини щодо розпорядження спільним майном, діє в інтересах подружжя [39, с. 76; 40, с. 211].

Тобто чинне законодавство закріплює традиційний підхід до майнових відносин подружжя: все, що було нажите разом, під час шлюбу, є спільним. Такий режим спільної власності називають законним, оскільки він діє у силу закону в усіх випадках, якщо не встановлено інший договірний режим, за яким

належність майна кожному з подружжя визначається укладеним ними договором.

Розкриваючи спільну власність подружжя, слід звернути увагу особливо на правові засади поділу спільного майна подружжя. Ідея поділу майна полягає у припиненні режиму спільності й виникненні на його основі режиму роздільності майна. Кожен із подружжя після того як відбувся поділ майна стає власником тієї чи іншої речі або сукупності речей і не пов'язує свої дії щодо володіння, користування та розпорядження майном з іншим із подружжя.

Поділ спільного майна подружжя може бути здійснено тільки під час шлюбу, у процесі його розірвання, а також після розірвання шлюбу. Відповідно до ч.1 ст.69 СК дружина і чоловік мають право на поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу [34].

Поділ майна подружжя може бути здійснено у двох варіантах: добровільному або судовому порядку. Добровільний порядок застосовується, якщо подружжя домовилося між собою щодо визначення часток кожного з них у праві на майно, а також дійшло згоди щодо конкретного поділу майна відповідно до цих часток. Сімейне законодавство встановлює спеціальну форму лише для договору про поділ нерухомого майна подружжя. Відповідно до ч.2 ст.69 СК договір про поділ жилого будинку, квартири, іншого нерухомого майна має бути нотаріально посвідчений. Цивільний кодекс України передбачає також державну реєстрацію прав на нерухомість та правочинів із нерухомістю (ст.182 ЦК), які поширюються також на правочини за участю подружжя [22]. Стосовно форми договору про поділ майна подружжя, об'єктом якого є рухомі речі, в сімейному законодавстві немає спеціальних вимог. Це означає, що при з'ясуванні форми цього договору (усна чи письмова) необхідно керуватися загальними правилами щодо форми правочину, які передбачені Цивільним кодексом України (статті 205-208 ЦК)

[22]. Слід зауважити, що поділ майна подружжя може здійснюватися у два етапи:

- 1) суд визначає розмір часток чоловіка та жінки в праві на майно;
- 2) здійснює поділ майна відповідно до встановлених часток.

При визначенні розміру часток кожного з подружжя суд виходить з того, що відповідно до законодавства частки майна дружини та чоловіка є рівними (ч. 1 ст. 70 СК). Це правило не змінюється і в тому разі, якщо один із подружжя не мав поважних причин (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самотійного заробітку (доходу) (ч. 1 ст. 60 СК).

Після визначення судом частки кожного з подружжя в праві на майно здійснюється другий етап - безпосередній поділ майна подружжя відповідно до цих часток, які належать кожному з них. Законодавство передбачає чіткі способи поділу майна подружжя. Так, відповідно до ст. 71 СК суд може винести рішення щодо поділу майна в натурі. Такий спосіб застосовується щодо подільних речей, тобто речей, які можна поділити без втрати їх цільового призначення (ст. 183 ЦК). І суд може прийняти рішення про присудження майна одному з подружжя з покладенням на нього обов'язку надати другому з подружжя компенсацію замість його частки у праві спільної сумісної власності (частини 2, 4, 5 ст. 71 СК) [34].

Але зауважимо, що Сімейним кодексом визначено правовий режим майна осіб, які знаходяться у фактичних шлюбних відносинах, тобто проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу (ст. 74 СК). Майно, набуте цими особами під час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності і на нього поширюються положення глави 8 СК.

Таким чином, чинним законодавством встановлено принцип спільності придбаного в період шлюбу майна (за винятками, прямо встановленим законом). Серед основних ознак спільної сумісної власності подружжя можна виділити:

– спільна сумісна власність подружжя виникає лише у зареєстрованому шлюбі та під час ведення подружжям спільного господарства;

- існує презумпція дії режиму спільної сумісної власності щодо майна подружжя, набутого ним за час шлюбу;
- дружина та чоловік мають рівні права відносно майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності;
- майно належить подружжю без визначення часток кожного з них у праві власності тощо.

Але разом з тим, кожен з подружжя може мати майно, яке належить на праві власності йому особисто незалежно від наявності шлюбу. Сімейний кодекс таке майно називає особистою приватною власністю подружжя (гл. 7 СКУ). Важливо додати, що поділ спільного майна здійснюється добровільно шляхом укладення подружжям відповідної цивільно-правової угоди, у тому числі з нотаріальним посвідченням, або у судовому порядку на вимогу одного з подружжя чи на вимогу інших осіб у зв'язку із зверненням щодо стягнення на їх майно (ст. 73 СК).

Зазначимо, що в чинному законодавстві питання спільної сумісної власності на законодавчому рівні в цілому врегульовано, але на практиці залишається ще багато питань.

2.3. Спільна власність щодо інтелектуальної власності

Про можливість поширення режиму спільного сумісного майна на майнові права інтелектуальної власності є актуальним на сьогодні, з огляду практичного неоднакового правозастосування загальних положень цивільного права судами, а також на відсутність в Україні окремого законодавчого врегулювання з цих питань. Реалізація майнових прав інтелектуальної власності подружжя недостатньо досліджена у вітчизняній цивілістичній доктрині. У більшості монографій і наукових публікаціях вітчизняних науковців міститься переважно згадка щодо спільного сумісного права подружжя на об'єкти інтелектуальної власності. Тож виникає необхідність у науковому аналізі правовідносин за участю і таких об'єктів з метою подальшого законодавчого регулювання. Наведене зумовлює актуальність

проведення наукового дослідження зазначених питань у цивільному праві України, а також інших країн.

У доктрині права виділяють два підходи щодо майна подружжя, набутого за час шлюбу. Так, в країнах загального права, зокрема, в деяких штатах США, застосовують підхід особистої (роздільної) власності (*separate property*), згідно якого майно набуте одним з подружжя під час шлюбу, належить йому на праві особистої власності, якщо інше не передбачено у договорі. Інший підхід щодо спільної власності застосовується у країнах цивільного права, до яких належить і Україна. Згідно з таким підходом про спільну власність подружжя (*community property*) усе майно набуте за час шлюбу належить подружжю на праві спільної сумісної власності, але існують випадки, визначені законом або договором. Головним принципом у праві подружжя на майно є принцип спільності всього майна, яке набувається ними під час шлюбу [41, с.138]. Тож є досить обґрунтованою позиція, згідно з якою майнові права інтелектуальної власності за своєю природою є неподільними, що зумовлює неможливість виділення окремих часток у них, тому у випадку наявності декількох володільців майнових прав інтелектуальної власності доцільно застосовувати положення щодо спільної сумісної власності, а не спільної часткової власності [42, с. 59].

Як вже зазначалося, питання правового регулювання спільного майна подружжя передбачені Цивільним кодексом України та Сімейним кодексом України. У ч. 3 та ч. 4 ст. 368 ЦК України встановлено, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом, а також, що майно, набуте в результаті спільної праці та за спільні грошові кошти членів сім'ї, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором, укладеним у письмовій формі [22]. Стаття 60 СК України передбачає, що майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один із них мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо)

самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Цивільне законодавство не передбачає спеціальних положень щодо можливості віднесення майнових прав інтелектуальної власності до спільного майна подружжя [34].

Ми переконані, що варто спиратися на позицію, що під поняттям «майно» можна розуміти також і майнові права інтелектуальної власності, що можуть у деяких випадках підпадати під дію зазначених положень Цивільного та Сімейного кодексів України. Звертаючись до напрацювань судової практики, варто згадати позицію викладену у постанові Верховного Суду України від 07.12.2016 р. у справі 6-1568цс16 [44], де суд встановив умови для визнання майна (майнових прав) як спільного сумісного майна подружжя. Так, Верховний Суд вказав, що належність майнових прав до складу спільного сумісного майна потрібно визначати, при цьому необхідно брати до уваги дві умови: час набуття майна та кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття).

Верховний Суд виходив з того, що при визнанні права спільної сумісної власності подружжя на майно необхідно встановити не тільки факт набуття такого майна під час шлюбу, але й джерело його набуття і це були спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя. Отже, за одночасної наявності зазначених вище умов є підстави віднести майно (майнові права) до спільного сумісного майна подружжя. З огляду на відсутність законодавчого регулювання та правозастосовної практики вбачається необхідність у проведенні додаткового аналізу щодо можливості застосування зазначеного підходу до майнових прав інтелектуальної власності на такі об'єкти: об'єкти авторського права, торговельні марки та об'єкти патентного права.

Але права на об'єкти авторського права набувають чинності з урахуванням окремих особливостей. Отже, першочергово права на об'єкт авторського права набувають чинності з моменту створення такого об'єкта (надання фізичною особою об'єктивної форми вираження своєму результату

творчої діяльності), що передбачено ч.1 ст.437 ЦК України. Автор у результаті створення об'єкта авторського права набуває особистих немайнових та майнових авторських прав, які є первісними. Теорія і практика інтелектуальної власності сьогодні показує передання нових прав іншим особам, наприклад, на підставі договору про відчуження майнових авторських прав.

Але питання про те, чи поширюються положення ст. 60 СК України на первинні та вторинні майнові авторські права, ще потрібно вирішувати через аналіз правової природи авторських прав [42].

Якщо дотримуватися широкого підходу до трактування цього питання, то можна дійти висновку, що підстава набуття майнових прав на об'єкти авторського права не має юридичного значення для поширення режиму спільного сумісного майна на майнові авторські права.

Оскільки термін «набуто», зазначений у Сімейному та Цивільному кодексах України, використовується в цивільному праві широко і законодавець не дає його додаткового тлумачення, варто виходити з аналізу зазначених вище положень і припустити, що право інтелектуальної власності на майнові авторські права виникло у подружжя з будь-яких підстав (крім прямо встановлених законом об'єктів особистої власності одного з подружжя). Але, вважаємо, що зазначена вище позиція не дає підстави однозначно стверджувати, що такий широкий підхід слід застосовувати до всіх майнових прав, зокрема, первісних прав. Однією з основних умов поширення режиму спільного сумісного майна подружжя є спільна праця або/та кошти подружжя. У випадку створення одним із подружжя під час перебування у шлюбі об'єкта авторського права як результату лише його особистої творчої праці, наприклад, комп'ютерної програми, майнові права на неї не доцільно відносити до спільної сумісної власності подружжя, бо відсутній критерій спільної праці. Таким чином, первісні авторські права можуть виникати виключно з однієї підстави і це творча праця фізичної особи. Крім цього, ст.57 СК України містить положення про те, що особистою приватною власністю дружини, чоловіка є премії, нагороди, які вона він одержали за особисті

заслуги [34]. Суд може визнати за другим з подружжя право на частку цієї премії, нагороди, якщо буде встановлено, що він своїми діями (ведення домашнього господарства, виховання дітей тощо) сприяв її одержанню. Видається, що до первісних майнових авторських прав варто застосувати схожий підхід за якого в результаті набуття майнових прав інтелектуальної власності на твір одним з подружжя внаслідок його створення (набуття первісних майнові права інтелектуальної власності на твір) потрібно розглядати такі права як особисту приватну власність одного з подружжя. Однак суд може визнати за другим з подружжя право на частку у таких правах, якщо другий з подружжя доведе, що він своїми діями (крім своєї творчої праці) сприяв створенню такого твору.

У випадку спільної творчої праці чоловіка та дружини при створенні об'єкта авторського права, спільні авторські права виникають у них у результаті співавторства, тому застосовуються положення ст.436 ЦК України [22].

Права чоловіка і дружини на такий твір визнаються спільними в контексті співавторства. Однак, при набутті майнових прав одним із подружжя на об'єкт авторського права на підставі договору про відчуження майнових авторських прав за спільні кошти подружжя, майнові права необхідно включати до спільної сумісної власності подружжя, оскільки в такому випадку один із подружжя є не автором, а вторинним суб'єктом авторського права. У ст. 65 СК України йдеться про те, що дружина, чоловік розпоряджаються майном, яке є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, за взаємною згодою. При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя.

Вирішуючи питання про необхідність отримання згоди другого з подружжя при розпоряджанні майновими правами твори, що належать на праві спільної сумісної власності, то потрібно зазначити, що для укладення одним із подружжя договорів, які потребують обов'язкового нотаріального посвідчення й/або державної реєстрації, а також договорів щодо цінного

майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Оскільки договори про розпорядження майновими авторськими правами не потребують обов'язкової державної реєстрації чи нотаріального посвідчення, письмова згода на укладення такого договору не потрібна, крім тих випадків, коли є підстави віднести майнові права інтелектуальної власності на твір до категорії цінного майна за ч. 3 ст. 65 СК України.

Наприклад, на використання торгівельної марки (знак для товарів і послуг) підписується ліцензійний договір (додаток 1). Подружжя є співвласниками зареєстрованої торгової марки. Під час розлучення виявилось, що один із подружжя одноособо переєстрував використання тогівельної марки на себе, хоча дана марка є об'єктом спільної власності.

Водночас необхідно розрізняти права інтелектуальної власності на твір та доходи від користування такими правами. Варто погодитись з позицією В. Бажанової, що авторська винагорода, що отримана одним з подружжя під час перебування в зареєстрованому шлюбі, є об'єктом спільної власності подружжя незалежно від дати створення [42]. Українська судова практика також підтримує такий підхід. Так, при вирішенні питання про розподіл майна подружжя суд м. Харкова у своєму рішенні від 05.07.2013 р. № 2011/10071/12 визнав винагороду за договором проспів авторство та використання спільної (загальної) телепрограми спільною сумісною власністю подружжя [47].

Виключно у цьому питанні цікавою є позиція судів інших країн. Наприклад, судова практика деяких штатів США, які підтримують фундаментальні положення концепції спільної сумісної власності подружжя (на сьогодні законодавство 9 штатів містить відповідні законодавчі положення: Луїзіана, Каліфорнія, Айдахо, Аризона, Техас, Вашингтон, Н'ю Мехіко, Невада та Вісконсин). Одним із найбільш відомим судовим спором, у якому постало питання можливості поширення режиму спільного сумісного майна на права інтелектуальної власності на об'єкти авторського права, був спір між колишнім подружжям Ворт (*Frederick Worth vs. Susan Worth*) щодо

розподілу майнових прав на літературний твір. Фредерік Ворт був автором декількох літературних творів, що були створені у шлюбі. У 1982 р. під час розлучення в угоді про розподіл прав подружжя було встановлено, що вся майбутня винагорода (роялті) від цих творів розподіляється між ними у рівних частках [43]. Зрозуміло, що до доходів від використання об'єктів авторського права застосовуються загальні підходу щодо спільного майна подружжя.

Висновки до розділу 2

Частиною 1 ст. 357 Цивільного кодексу України закріплено, що частки у праві спільної часткової власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено за домовленістю співвласників або законом. Таким чином, рівність часток у праві спільної часткової власності є загальним правилом. Виняток із нього має бути спеціально встановлено або договором, або законом.

Підстави виникнення спільної часткової власності бувають різні. Вона може утворитися внаслідок сумісної купівлі речі, отримання спадкового майна кількома спадкоємцями. Спільна власність може виникнути як результат спільної праці (зокрема, на відведеній земельній ділянці кількома особами було збудовано будинок).

Кожен з подружжя може мати майно, яке належить на праві власності йому особисто незалежно від наявності шлюбу. Сімейний кодекс таке майно називає особистою приватною власністю подружжя (гл. 7 СКУ). Важливо, що поділ спільного майна здійснюється добровільно шляхом укладення подружжям відповідної цивільно-правової угоди, у тому числі з нотаріальним посвідченням, або у судовому порядку на вимогу одного з подружжя чи на вимогу інших осіб у зв'язку із зверненням щодо стягнення на їх майно (ст. 73 СК).

Згідно вищевикладеного, можна дійти висновку, що спільна сумісна власність на відміну від спільної часткової власності не передбачає визначення часток кожного із співвласників. Визначення часток у спільній сумісній власності відбувається лише за умов припинення такого виду власності. Без виділення часток спільну сумісну власність поділити взагалі, без домовленості між співвласниками неможливо.

Як вже зазначалося, частки кожного співвласника у спільній сумісній власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом. Але частку співвласника у спільній сумісній власності можна збільшити або зменшити за рішенням суду з урахуванням обставин, які мають істотне значення.

Але у випадку набуття майнових прав інтелектуальної власності, наприклад, на твір одним із подружжя в результаті створення твору (первісні майнові права інтелектуальної власності на твір) такі права потрібно розглядати як особисту приватну власність одного з подружжя. Суд може визнати за другим з подружжя право на частку у таких правах, якщо другий з подружжя доведе, що він своїми діями (крім своєї творчої праці) сприяв створенню такого твору.

Дивлячись на судову практику інтелектуальної власності вважаємо, що необхідно доповнити ст. 57 СК України такими положеннями: «Майнові права інтелектуальної власності на твір, створений одним з подружжя, належать йому особисто. Право на частку в таких правах, можна визнати за другим з подружжя, якщо другий з подружжя доведе, що він своїми діями (окрім своєї творчої праці) сприяв створенню такого твору».

При укладенні договору про розпорядження майновими авторськими правами на інтелектуальну власність, яка належить на праві спільної сумісної власності, письмова згода на укладення такого договору не потрібна, крім тих випадків, коли є підстави віднести такі майнові права інтелектуальної власності на твір до категорії цінного майна за ч. 3 ст. 65 СК України.

Головним питанням при вирішенні можливості віднесення майнових прав на об'єкти авторського права до спільного сумісного майна необхідно брати до уваги підставу набуття таких прав.

РОЗДІЛ 3

СПІРНІ ПИТАННЯ СПІЛЬНОЇ ЧАСТКОВОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Поняття спільної часткової власності

Спільна власність двох чи більше власників із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю. Суб'єктами права спільної часткової власності можуть бути фізичні та юридичні особи, а також держава або територіальна громада у будь-якому їх поєднанні. Спільною частковою власністю є майно, набуте в результаті спільної діяльності фізичних та (або) юридичних осіб, що об'єдналися для досягнення спільної мети.

У Цивільному кодексі України правовому регулюванню відносин між учасниками права спільної часткової власності безпосередньо присвячено ст.112-119. При цьому дія розрахована переважно на спільну часткову власність громадян, у зв'язку з чим застосування цих норм до спільної власності організацій можливе лише у тій мірі, що не суперечить спеціальному закону, статутній діяльності останніх. Окремо у Цивільному кодексі України врегульовано сумісну діяльність (ст.430-434), для здійснення якої учасники створюють спільну власність [22].

Правовий режим спільної часткової власності визначається з урахуванням інтересів усіх її учасників. Володіння, користування і розпорядження частковою власністю здійснюється тільки за згодою всіх учасників, а за відсутності згоди спір вирішується судом (ч.1 ст.113 Цивільного кодексу України). Незалежно від розміру часток кожного вони мають рівне право голосу у здійсненні цих правомочностей. Залежно від призначення майна співвласники вправі встановити порядок володіння, користування ним або його частинами у натурі, визначити черговість та інші умови користування конкретною річчю [22].

Встановлення співвласниками порядку користування з виділенням частини майна у натурі не припиняє спільної власності, оскільки такі частини

не перетворюються в об'єкт самостійної власності кожного з них. На практиці найчастіше укладаються угоди про розподіл користування реальними частинами спільного майна щодо неділимих об'єктів (автомашин, жилих будинків, інших споруд).

Якщо між співвласниками не встановлено домовленості щодо виділення в користування певної частини майна, то це визначає суд. Але на практиці, якщо Позивач просить надати в користування більшу кімнату, то суд відмовляє у позовних вимогах. Так, по справі №753/7673/18, що розглядав Дарницький районний суд м. Києва, про визначення порядку користування І інстанція відмовила Позивачу в позовних вимогах повністю (Позивач просив у користування кімнату більшу на 3 кв.м, ніж друга кімната). Натомість Київським апеляційним судом було скаргу Позивача було задоволено повністю. Позивач у позовній заяві звертав увагу на те, що готовий сплатити зайві метри у користуванні і Київський апеляційний суд прийняв цей факт.

Спільна власність може приносити певні доходи або потребувати необхідних витрат на її утримання. Кожен співвласник відповідно до своєї частки має право на доходи від спільного майна, відповідає перед третіми особами по зобов'язаннях, пов'язаних з цим майном, і повинен брати участь у сплаті відповідних податків і платежів, а також у витратах по утриманню і збереженню спільного майна. В принципі законодавець не забороняє співвласникам передбачити інший порядок розподілу вказаних обов'язків.

Учаснику спільної часткової власності надається право на оплатне чи безоплатне відчуження іншим особам своєї частки у спільному майні (шляхом укладення угод купівлі-продажу, дарування, міни, заповіту). Набувачами такої частки можуть бути сторонні особи або інші співвласники. У цих випадках спільна власність не припиняється, оскільки відчужується не конкретна частина майна, а частка у праві спільної власності, тобто відбувається лише заміна суб'єкта цивільного правовідношення.

Натомість у законодавстві встановлено також деякі гарантії захисту прав співвласників, які не заінтересовані у відчуженні частки у спільній

власності стороннім особам. При продажу частки у спільній частковій власності сторонній особі інші учасники спільної часткової власності мають переважне право купівлі частки, що продається, за ціною, оголошеною для продажу, та на інших рівних умовах, крім випадку продажу з публічних торгів [34].

Надання співвласникам права привілеєвої купівлі викликане рядом обставин. Вони можуть бути самі заінтересовані у придбанні відчужуваної частки для задоволення своїх матеріальних і культурних потреб. Крім того, їм все одно, хто саме стане новим учасником права спільної часткової власності, як виконуватиме обов'язки по утриманню спільного майна, користуванню ним. Зауважимо, що право привілеєвої купівлі не застосовується при відчуженні частки шляхом укладення договорів дарування, довічного утримання, міни.

Умови здійснення співвласниками права привілеєвої купівлі та наслідки їх недодержання також встановлено законом. Продавець частки у спільній частковій власності зобов'язаний сповістити у письмовій формі інших учасників спільної часткової власності про намір продати свою частку сторонній особі із зазначенням ціни та інших умов, на яких він її продає. Якщо інші учасники спільної часткової власності відмовляться від здійснення переважного права купівлі чи не здійснять це право стосовно нерухомого майна - протягом одного місяця, а стосовно рухомого майна - протягом десяти днів від дня отримання ними сповіщення, продавець має право продати свою частку будь-якій особі [34].

Продавець має право вибору покупця з числа співвласників і виявить бажання придбати частку у спільній власності (ч.2 ст.114 ЦК України). Незгода співвласників із запропонованими продавцем умовами повинна прирівнюватися до відмови реалізувати своє право привілеєвої купівлі. Раніше вказаних строків співвласники можуть відмовитися від придбання відчужуваної частки. Відповідно співвласник-продавець вправі реалізувати свою частку у спільному майні стороннім особам з моменту такої відмови.

Власники спільної часткової власності не мають переважного права купівлі частки у спільній власності при продажу одним із них своєї частки власникові - учаснику спільної часткової власності (ст.360 ч.4 проекту ЦКУ).

При продажу частки з порушенням переважного права купівлі інший учасник спільної часткової власності протягом трьох місяців може звернутися до суду з позовом про переведення на нього прав та обов'язків покупця (ст.360 ч.5 проекту ЦКУ). Вказаний 3-місячний строк є строком позовної давності і обчислюється з дня, коли позивач дізнався чи повинен був дізнатися про укладення угоди. Головне, що відступлення переважного права купівлі частки не допускається.

Переведення на співвласника прав і обов'язків покупця, як впливає із змісту закону, здійснюється без попереднього визнання угоди про відчуження частки у спільному майні сторонній особі недійсною. Під порушенням права привілеєвої купівлі слід розуміти також випадки продажу частки сторонній особі на пільгових умовах, наприклад, за нижчою ціною, ніж це було запропоновано співвласникам, бо продавець мав би можливість легко обійти закон, пропонуючи їм явно неприйнятні умови.

Суд має переконатися у серйозності і реальності намірів такого співвласника, вирішуючи питання про можливе переведення прав і обов'язків покупця на співвласника, який виявив бажання придбати продану з порушенням закону частку у спільному майні. Доказом цього є внесення позивачем на депозитний рахунок суду сум, які за договором зобов'язаний сплатити покупець. Невиконання позивачем цих умов може бути підставою для відмови у позові про переведення на нього прав і обов'язків покупця [34].

Кожен з учасників спільної часткової власності має право вимагати виділення своєї частки із спільного майна (ч.І ст.115 Цивільного кодексу України). Співвласник має таке право без наведення мотивів. Особа отримує свою частку у майні і вибуває із складу учасників при реалізації права на виділення. Угодою всіх учасників права спільної часткової власності встановлюються спосіб і порядок виділення, але вони можуть і не дійти до

такої згоди, особливо щодо виділення частки у натурі з неділимого майна. Якщо згоди про спосіб виділення не досягнуто, то за позовом будь-кого з учасників майно ділиться у натурі, якщо це можливо без шкоди для його господарського призначення. Інакше власник, що виділяється, одержує грошову компенсацію (ч.2 ст.115 Цивільного кодексу України).

Отже, суд насамперед вирішує питання про можливість виділення частки у натурі, а грошова компенсація присуджується лише тоді, коли реальне виділення частки у майні є неможливим, зокрема у зв'язку з його неподільністю (наприклад, щодо автомашини, холодильника, телевізора). При цьому мається на увазі неподільність майна не у фізичному, а в юридичному розумінні. Так, неподільними з юридичної точки зору є тематичні колекції картин, цілісні майнові виробничі комплекси, зібрання творів одного автора, сервіз, гарнітур меблів. У судовій практиці подільним за певних умов визнається жилий будинок. Проте навіть за умови можливості виділення частки у жиллому будинку певні його конструкції повинні перебувати у спільній власності (наприклад, покрівля).

Ліквідація права спільної часткової власності (поділ) фактично відбувається у випадку порушення питання про виділення усіма співвласниками. Відповідну грошову компенсацію можна отримати при неможливості виділити кожному з них частку у натурі і відсутності з цього приводу згоди між ними суд вправі присудити все майно одному із співвласників.

3.2. Реалізація права спільної часткової власності

Без з'ясування сутності та природи правового регулювання реалізації спільної часткової власності, наприклад, квартири (будинку) за законодавством України є однією з найважливіших категорій в цивільному праві України і досить складно зрозуміти особливості реалізації права спільної власності взагалі, порядок укладення, зміни та припинення договорів, спрямованих на перехід права власності тощо. Не зважаючи на проведення

кодифікації цивільного законодавства України, все ж таки багато існує проблем, як вже зазначалося вище, реалізації спільної часткової власності на квартиру (будинки) за законодавством України врегульовані не повною мірою, у зв'язку з чим питання практичного застосування та вирішення спірних питань, що впливають з реалізації співвласниками права спільної часткової власності, залишається складним питанням через наявність значної кількості нормативних актів, що регулюють відносини в цій сфері.

Зазначимо, що при спільній власності на квартиру (будинки) право власності належать усім тільки в сукупності, оскільки право кожного співвласника поширюється на весь об'єкт в цілому, а не на певну його частину.

Разом з тим, не виключається можливість будь-якого співвласника користуватися правами володіння і користування як певними частинами квартири, так і квартири в цілому.

Правове регулювання спільної часткової і спільної сумісної власності може мати ті чи інші особливості, зумовлені призначенням того чи іншого об'єкта, складом або характером зв'язків учасників спільної власності, що визначається насамперед ЦК України [22], СК України [42] та ЖК України [48].

Спільна власність на житло регулюється главою 26 ЦК України. Відповідно до статті 355 ЦК України майно, що є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно). Майно може належати особам на праві спільної часткової або на праві спільної сумісної власності [22].

У будинку приватного житлового фонду право визначення порядку користування жилими приміщеннями належить власнику будинку, а не членам його сім'ї, які не є учасниками права власності.

Якщо розмір часток у праві спільної часткової власності не встановлений за домовленістю співвласників або законом, він визначається з урахуванням вкладу кожного з співвласників у придбання (виготовлення, спорудження) майна.

Співвласник житлового будинку, іншої будівлі, споруди може зробити у встановленому законом порядку за свій рахунок добудову (прибудову) без згоди інших співвласників, якщо це не порушує їхніх прав. Така добудова (прибудова) є власністю співвласника, який її зробив, і не змінює розміру часток співвласників у праві спільної часткової власності [49, с.33-38].

Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю.

Кожен із співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації, вже зазначалося вище.

Є обов'язковим для особи, яка придбає згодом частку в праві спільної часткової власності на це майно, якщо договір між співвласниками про порядок володіння та користування спільним майном відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності посвідчений нотаріально [49, с.33-38].

Доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності, надходять до складу спільного майна і розподіляються між співвласниками відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності, якщо інше не встановлено домовленістю між ними [49, с.33-38].

Співвласник відповідно до своєї частки у праві спільної часткової власності зобов'язаний брати участь у витратах на управління, утримання та збереження спільного майна, у сплаті податків, зборів (обов'язкових платежів), та несе відповідальність перед третіми особами за зобов'язаннями, пов'язаними із спільним майном.

Співвласник має право самотійно розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності.

Стаття 362 ЦК України передбачає переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Так, у разі продажу частки у праві спільної часткової власності співвласник має переважне право перед іншими особами на її купівлю за ціною, оголошеною для продажу, та на інших рівних умовах, крім випадку продажу з публічних торгів [22].

Про намір продати свою частку, вказавши ціну та інші умови, на яких він її продає продавець частки у праві спільної часткової власності зобов'язаний письмово повідомити інших співвласників.

Якщо інші співвласники відмовилися від здійснення переважного права купівлі чи не здійснять цього права щодо нерухомого майна протягом одного місяця від дня отримання ними повідомлення, продавець має право продати свою частку іншій особі.

У разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі співвласник може пред'явити до суду позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця. Одночасно позивач зобов'язаний внести на депозитний рахунок суду грошову суму, яку за договором повинен сплатити покупець. До таких вимог застосовується позовна давність в один рік [49, с. 33-38].

Відповідно до статті 363 ЦК України моментом переходу частки у праві спільної часткової власності до набувача за договором є момент нотаріального посвідчення та державної реєстрації. Законодавець встановив, що співвласник має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності [22].

Відповідно до статті 367 ЦК України майно, що є у спільній частковій власності, може бути поділене в натурі між співвласниками за домовленістю між ними. Право спільної часткової власності на нього припиняється у разі поділу спільного майна між співвласниками [50, с.327].

Суттєві труднощі виникають при вирішенні спорів про виділення часток у жилу будинку.

Співвласник має право на виділ у натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності. Якщо виділ у натурі частки із спільного майна не допускається згідно із законом або є неможливим (коли річ є неподільною), співвласник, який бажає виділу, має право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки. Лише за його згодою може бути надана компенсація співвласникові. Договір про виділ у натурі частки з нерухомого спільного майна укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню [50, с.327].

Рішенням суду право власності на частку у спільному майні може бути припинено за вимогою інших співвласників. Позов про припинення частки подається іншими співвласниками, у разі якщо: частка є незначною і не може бути виділена в натурі; річ є неподільною; спільне володіння і користування майном є неможливим; таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї. Суд постановляє рішення про припинення права особи на частку у спільному майні за умови попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду [50, с.327].

У разі недостатності у нього іншого майна, на яке може бути звернене стягнення кредитор співвласника майна, що є у спільній частковій власності, може пред'явити позов про виділ частки із спільного майна в натурі для звернення стягнення на неї.

Спір вирішується у судовому порядку, якщо: виділ в натурі частки із спільного майна має наслідком зміну його призначення або проти цього заперечують інші співвласники, у разі неможливості виділу в натурі частки із спільного майна або заперечення інших співвласників проти такого виділу кредитор має право вимагати продажу боржником своєї частки у праві спільної часткової власності з направленням суми виторгу на погашення боргу.

У разі відмови боржника від продажу своєї частки у праві спільної часткової власності або відмови інших співвласників від придбання частки боржника кредитор має право вимагати продажу цієї частки з публічних

торгів або переведення на нього прав та обов'язків співвласника-боржника, з проведенням відповідного перерахунку, але співвласники мають право його поділити за домовленістю між ними.

При поділі спільного майна між співвласниками право спільної часткової власності на нього припиняється. Договір про поділ нерухомого майна, що є у спільній частковій власності, укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню. Житло є специфічним об'єктом нерухомості, і якщо будинок можливо розділити, то такий об'єкт як квартира може бути поділений між співвласниками не завжди. Для визначення чи можливо поділити житло в натурі при прзгляді у судовому порядку призначається судово-будівельна експертиза.

При вирішенні справ про виділ в натурі часток жилого будинку, що є спільною частковою власністю, судам належить мати на увазі, що це допустиме, якщо кожній із сторін може бути виділено відокремлену частину будинку з самостійним виходом (квартиру) або є технічна можливість переобладнати приміщення в ізольовані квартири, відповідно до п. 6 Постанови Пленуму ВС України від 4 жовтня 1991 р. «Про практику застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадян на жилий будинок» [52].

Суд може на підставі відповідного позову встановити порядок користування приміщеннями будинку, якщо ж виділ частки будинку в натурі неможливий. Враховуючи конкретні обставини, суд може і за відсутності згоди співвласника, що виділяється, зобов'язати решту співвласників сплатити йому відповідну грошову компенсацію за належну частку з обов'язковим наведенням мотивів (незначний розмір частки не дає можливості здійснити виділ в натурі, власник у даному будинку не проживає і забезпечений іншою жилою площею та ін.). Зазначеною Постановою дані й інші роз'яснення щодо здійснення права спільної власності на жилий будинок [52].

Спори про поділ майна (житла) є достатньо розповсюдженими в судовій практиці, хоча поділ завжди порушує майнову рівновагу в сім'ї, він повинен

здійснюватися таким чином, щоб після поділу майнові інтереси кожного з подружжя були обмежені в найменшому ступені та кожен з них отримав житло, яке більш усього необхідно йому для подальшого проживання та існування, на практиці це виявляється дуже складно.

Здійснюючи поділ спільного житла, суд повинен виходити з принципів права, які повинні стати нормою законів, як позитивно було закріплено у ст. 3 Цивільного кодексу: справедливість, добросовісність, розумність, при визнанні розміру часток подружжя в праві власності; належності або відсутності підстав для відходження від принципу рівності їх часток; можливості або неможливості поділу житла в натурі; по бажанню подружжя відносно способу поділу майна; претензії третіх осіб на майно тощо [22].

Якщо один з подружжя не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховавав, знищив чи пошкодив спільне майно, втрачав його на шкоду інтересам сім'ї, а також частка майна може бути збільшена на користь одного з подружжя, якщо з ним проживають неповнолітні діти, непрацездатні повнолітні діти, то при цьому суд може відступити від засади рівності часток подружжя за обставин, що мають істотне значення, наприклад. І саме суд, відступаючи від принципу рівності, повинен обов'язково вказати у своєму рішенні, які саме інтереси одного з подружжя або неповнолітніх дітей були для цього підставою.

3.3. Поділ спільної часткової власності. Судова практика

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного Суду від 21.12.2007 р. № 11 “Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя”, судам необхідно встановлювати обсяг спільного нажитого майна, наявного на час припинення спільного ведення господарства,

з'ясувати джерело і час його придбання, вирішуючи спори між подружжям про майно, [53].

Як зазначає М.В.Антокольська, до складу спільного майна подружжя входять речі, гроші, цінні папери, що належать дружині та чоловіку на праві спільної сумісної власності й набуті за час шлюбу, а також зобов'язальні майнові права, які виникли у період шлюбу і не пов'язані з особою одного з подружжя [54, с.144]. Майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, може бути поділено між сторонами. Загальна ідея поділу майна полягає у припиненні режиму спільності й виникненні на його основі режиму роздільності майна. Кожен із подружжя після поділу майна стає власником тієї чи іншої речі або сукупності речей і не пов'язує свої дії щодо володіння, користування та розпорядження майном з іншим із подружжя. Поділ спільного майна подружжя може бути здійснено під час існування шлюбу, у процесі його розірвання, а також після розірвання шлюбу [54, с.144].

Якщо ж “фактичне подружжя” не дійшло згоди щодо добровільного поділу майна, спір між ними вирішується судом. Вважаємо, що особі, яка звертається до суду, складно довести той факт, що вона насправді проживала однією сім'єю з цивільним чоловіком чи дружиною, а також майно, яке вона просить поділити, належить їй та іншій особі на праві спільної сумісної власності, тим більше згідно останньої судової практики, доказова база повинна містити не тільки покази свідків. Зауважимо, що законодавець не дає чіткого визначення поняттям “спільне проживання” або “проживання однією сім'єю осіб, які не перебувають у шлюбі”, а тому кількість доказів і їх зміст залежить від особи, яка доводитиме факт спільного проживання. Основним доказом у цьому разі можуть слугувати показання свідків, проте, останні, зважаючи на судову практику, не завжди можуть чітко та однозначно вказати саме на факт спільного проживання. За таких умов сторона процесу повинна надати суду більшу кількість доказів, оскільки відповідно до ст. 12 ЦПК України кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень [51]. Такими доказами

можуть бути фотокартки, які доводитимуть факт спільного відпочинку осіб, спільно оплачені відпустки, довідки обслуговуючих компаній, листування. Головне це встановлення часу, з якого особи проживали однією сім'єю, і саме це має вирішальне значення під час поділу майна “фактичного подружжя”.

Як слушно зазначає І.В.Жилінкова у своїх працях, що правовий режим майна подружжя треба пов'язувати з моментом виникненням у дружини або чоловіка права на нього [55, с.51]. У свою чергою, О.В.Дзера наголошує, що трапляюся випадки, коли право на майно виникає у дружини та чоловіка під час їх перебування у шлюбі, а саме майно набувається ними після його припинення. Визнання такого майна спільним майном подружжя не суперечить сімейному законодавству, відповідно до якого у власність дружини та чоловіка переходить майно, набуте ними саме за час шлюбу [56, с. 324].

Судова практика показує, що здебільшого, на сьогодні, якщо, друга особа не наводить інших доказів, підтвердження свідками факту спільного проживання це не є достатнім для суду. Для суду показань сторін буде достатньо аби встановити як факт перебування їх у фактичних шлюбних відносинах, так і їхню тривалість, якщо особи, які перебували у фактичному шлюбі, вказують однаковий час, з якого вони проживали однією сім'єю, при цьому повинна бути згода обох сторін.

Досить поширеною також є така ситуація, коли майно, придбане фактичним подружжям за спільні кошти, оформлюється на когось одного з них, і якщо при зареєстрованому шлюбі це не має юридичного значення, то за умов фактичних шлюбних відносин має, і досить велике. Таке майно, оформлене на одного з учасників вільних відносин, є винятково його майном. Друга сторона права на таке майно не має, доки не доведе, що воно є спільним [57].

У разі звернення до суду з позовною заявою про встановлення факту проживання однією сім'єю та поділ майна слід зважати на норму ст. 74 СК України, в якій наголошено, що майно, набуте за час спільного проживання

осіб у фактичних шлюбних відносинах, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо вони не перебувають у зареєстрованому шлюбі з іншими особами [34]. На практиці часто спостерігаються випадки, коли чоловік або дружина починають спільно проживати з іншою особою, перебуваючи у зареєстрованому шлюбі; таке проживання може тривати від декількох днів до десятки років. У цій ситуації, майно, яке пара набуде за цей період не підпадатиме під поняття спільної сумісної власності у розумінні СК України. За таких умов, статус майна та порядок його поділу визначатимуться вже ЦК України та іншими законами.

Звернемо увагу на один важливий процесуальний момент. Згідно із ст. 19 ЦПК України, суд розглядає в порядку окремого провадження справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, а відповідно до ст.315 ЦПК України, суд розглядає справи про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу [22]. Тобто, теоретично, особа, яка перебувала у фактичному шлюбі і має намір поділити спільне майно спочатку повинна звернутися до суду в порядку окремого провадження із заявою про встановлення факту проживання однією сім'єю без шлюбу, і вже на підставі такого рішення суду, якщо такий факт буде встановлено, особа може подати позовну заяву про поділ майна. Такий процес є дещо тривалим, тому на практиці процедура поділу майна “фактичного подружжя” виглядає простіше.

Судова практика показує, що встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу та поділ майна подружжя можна розглядати в одному позовному провадженні, про що свідчить рішення у цивільній справі № 1006/5464/12.

Проблемним є той факт, що до моменту винесення рішення суду, відповідач може самотійно розпоряджатися майном, яке на нього зареєстровано, а саме відчужити його, наприклад, через укладення договору купівлі – продажу або договору дарування третій особі. Тобто, на момент ухвалення рішення суду спірне майно вже не належатиме відповідачеві і це значно ускладнить або взагалі унеможливить виконання рішення суду і це

відбувається на практиці часто. Однак законодавець надав позивачеві гарантії щодо захисту своїх майнових прав, тому в цій категорії справ позивачеві необхідно на початковій стадії судового процесу накладати арешт на майно, шляхом подачі відповідної заяви. Це передбачено нормами ст. ст. 149,150 ЦПК України, в яких зазначається, що суд за заявою осіб, які беруть участь у справі, може вжити заходи забезпечення позову і позовні вимоги забезпечуються накладанням арешту на майно або грошові кошти, що належать відповідачеві і знаходяться у нього або в інших осіб [22].

Також хочемо звернути увагу на сімейні відносини, які існували ще до набрання чинності нового ЦК України, тобто до 1 січня 2004 року. До сімейних відносин, які вже існували на зазначену дату, норми СК застосовуються в частині лише тих прав і обов'язків, що виникли після

набрання ним чинності. Ці права та обов'язки визначаються на підставах, передбачених СК України [55].

Кожне право будь-якої країни світу містить норми, які регламентують відносини, пов'язані зі створенням і функціонуванням сім'ї. Однак, попри тривалу історію становлення та розвитку, вітчизняне сімейне законодавство й сьогодні має недоліки. На жаль, і сьогодні сімейне законодавство України містить значну кількість колізій і прогалин, застарілих норм, що нині далеко не завжди відповідають потребам сучасного суспільства й неповністю узгоджені з міжнародними нормативно-правовими актами.

Можна порівняти норми Європейської конвенції про усиновлення дітей [58] (далі – Конвенції) та чинного нині Сімейного кодексу [34] (далі – СК) України, то відстежимо деякі суперечності. Так, згідно зі ст. 9 Конвенції, дитина може бути усиновлена лише, якщо усиновлювачеві від 18 років до 35 років, а різниця між усиновлювачем та усиновленим має бути не менше ніж 16 років. Водночас чинний СК України передбачає мінімальний вік для усиновлювачів – з 21 року – і максимальний – до 45 років, а різниця має бути не менше ніж 15 років (ст. 211 СК України). Зважаючи на вищевказане та беручи до уваги те, що Конвенція ратифікована Україною 15.02.2011 й набула

чинності для України ще з 01.09.2011, можна зробити висновок про необхідність приведення у відповідність ст.211 СК України до ст. 9 Конвенції. Простежується також невідповідність норм чинного СК України нормі Гаазької конвенції про захист дітей і співробітництво з питань міждержавного усиновлення [3] (далі – Гаазька конвенція). Так, зокрема відповідно до ст.211 СК України, заборонена будь-яка посередницька, комерційна діяльність у галузі усиновлення, і це суперечить ст. 32 Гаазької конвенції, де передбачено розмір винагороди, що набувається в процесі усиновлення. Гаазька конвенція забороняє усиновлення іноземними громадянами без участі міжнародних агентств. Тому вбачається необхідність легалізації агентств і привести відповідні норми українського законодавства у відповідність до норм міжнародного права.

Разом із тим до корпоративних правовідносин залучається значна кількість фізичних осіб, які перебувають або перебували в зареєстрованому шлюбі. Юридична практика впритул підійшла до питання про правовий режим «підприємницького майна» в аспекті подружніх відносин.

Особливе значення даний фактор набуває в тому разі, коли має місце розірвання шлюбу та поділ майна подружжя. Сьогодні непоодинокими є випадки, коли предметом поділу є подружнє майно, що має не споживчий, а саме виробничий характер, коли сторони включають до «подільного списку» частки в статутному фонді господарських товариств, пайові внески в підприємницькі кооперативи, набуті за час шлюбу цінні папери тощо, про це ми вже зазначали вище. Причому сторона, яка наполягає на поділі, часто не хоче погоджуватися на компенсацію, а вимагає поділу саме «бізнесу».

Отже, норми корпоративного права «замовчують» цей аспект, бо існує спеціальне законодавство, яке й покликане вирішувати ці складні питання. Особливо Сімейний кодекс України. Проте в СК України немає жодної статті, яка була б спрямована на визначення правового режиму майна подружжя учасників підприємницьких товариств.

І ця прогалина є значною. Особливо треба звертати увагу та враховувати, що кожен із видів господарських товариств, порядок формування його майна, обсяг прав та обов'язків його учасників мають суттєві особливості, які безпосередньо впливають на майнові відносини подружжя.

Проте сьогодні за відсутності відповідних норм в СК України доводиться виходити із загального розуміння норм сімейного та корпоративного права [60]. Закон не визначає складу й особливостей майна, яке використовується в підприємницькій діяльності одним із подружжя. Як демонструє практика, проблема полягає саме у визначенні того майна, яке можна розглядати як:

- майно, що належить подружжю на праві спільної власності й у якому підприємцю належить певна частка в разі поділу майна;
- особисте майно того з подружжя, який здійснює підприємницьку діяльність.

У реальному житті той із подружжя, який здійснює підприємницьку діяльність, іноді використовує для підприємницьких цілей спільне майно подружжя та вкладає у свою діяльність і роздільне майно, що належить йому особисто. Унаслідок цього майно з різним правовим режимом змішується. Зазначити, яке майно є результатом власне дій підприємця, а яке має входити до спільного майна подружжя, вкрай важко.

І головне, що питання про правовий режим підприємницького майна набуває свого значення не лише в разі поділу майна або визнання підприємця банкрутом.

Воно також має значення постійно, у побутовій практиці підприємця, бо в разі використання спільного майна подружжя спрацьовують жорсткі правила ст. 65 СК України про необхідність згоди другого з подружжя на укладення правочинів з таким майном. Підприємець може діяти вільно без згоди другого з подружжя лише стосовно роздільного майна. Уявити собі спокійну діяльність підприємця, який працює під страхом постійної «загрози» з боку другого з подружжя, досить важко.

Вихідом при такій складній ситуації було б закріплення норм на законодавчому визначенні найбільш складних питань, що пов'язані з діяльністю підприємця, який має подружній статус.

Такі зміни до законодавства повинні бути системними одночасними, на жаль, найближчим часом на це розраховувати важко.

На нашу думку, найбільш простим і реальним у сучасних умовах може бути інше вирішення питання. Якщо один із подружжя має бажання бути зареєстрованим як підприємець, сторони мають самостійно визначити для себе основні питання, пов'язані з його подальшою підприємницькою діяльністю. Це може бути здійснено шляхом укладення відповідного договору (шлюбного або спеціального договору, спрямованого на вирішення питань, пов'язаних із підприємницькою діяльністю одного з подружжя) [3].

Згідно зі ст.68 СК України, розірвання шлюбу не припиняє права власності на майно, набуте за час шлюбу.

Потрібно також звернути увагу на те, що може виникнути така проблемна ситуація: під час недійсного шлюбу особи могли скористатися певними перевагами, які надаються для жінки та чоловіка, що перебувають у зареєстрованому шлюбі. Наприклад, особи могли отримати від держави кредит на пільгових умовах, що передбачені для молодих сімей. Дана проблема є і її необхідно вирішувати так: оскільки однією з умов отримання кредиту на пільгових умовах є реєстрація шлюбу між жінкою та чоловіком, які, за чинним законодавством, можуть уважатися молодою сім'єю, то визнання такого шлюбу недійсним призведе до втрати права на отримання пільгового кредиту. Отже, особи, шлюб яких визнаний недійсним, повинні повернути гроші за пільговим кредитом державі [61, с.136]. Щодо подальшого розвитку сімейного законодавства треба вказати, що закон має чітко визначитися з цим питанням. Зокрема, наприклад, в ч.4 ст. 3 СК України треба закріпити, що сім'я створюється на підставі шлюбу, фактичного шлюбу, кровного споріднення, усиновлення та взяття дитини в сім'ю на виховання. Це дало б змогу уникнути такої вкрай невизначеної фрази, як «інші підстави, не

заборонені законом і такі, що не суперечать моральним засадам суспільства». Дане формулювання занадто розпливчате і дає користуватися прогалинами у законодавстві. У свою чергу, ч. 2 ст.21 СК України також могла б формулюватися інакше: «У випадках, передбачених законом, проживання жінки та чоловіка у фактичному шлюбі є підставою для виникнення в них прав та обов'язків подружжя» [61]. Вирішення потребують і проблеми, що виникають у процесі поділу після розлучення майна, придбаного в кредит під час шлюбу. Згідно з СК України, якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, у тому числі гонорар, виграш, які одержані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Таким чином, за загальним правилом, майно, придбане подружжям у кредит, є спільною власністю чоловіка та дружини. У разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. СК України також визначає правовий режим майна осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, тобто проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу [22, ст. 74]. Майно, набуте особами під час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, на нього поширюються положення глави 8 СК України. Однак ця норма СК України спричиняє низку суперечностей. Так, норма ст.74 СК України, на думку Г.А. Миронової, є найсуперечливішою новелою Кодексу, хоча вбачається прогресивним кроком, своєрідною відповіддю на запит часу, вона може супроводжуватися певними проблемами в процесі застосування [62, с. 50–51].

Крім того, як зауважує Ю.С. Червоний, наведені положення СК України суперечать правилам ч. 2 ст. 21 СК України, які встановлюють, що проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення прав та обов'язків подружжя [63, с.133]. Не зазначена й тривалість спільного проживання фактичних дружини та чоловіка, і це ускладнює застосування ст.74 СК України на практиці. Такі висновки авторів є цілком

віриними, на нашу думку, адже відсутність чіткого врегулювання відносин фактичного подружжя в майбутньому спричинятиме порушення їхніх майнових, а отже, й особистих немайнових прав [64, с.83].

На сьогодні самозахист сімейних прав та інтересів у широкому розумінні можна визначити як активну дію уповноваженої особи в межах чинного законодавства, спрямовану на припинення або зміну правовідношення, з урахуванням позиції залежної (зацікавленої) особи, з метою захисту своїх або/ї її прав і законних інтересів.

Висновки до розділу 3

Таким чином, для визначення правового режиму майна, придбаного “фактичним подружжям” до та після 1 січня 2004 року застосовуються різні норми матеріальних законів. Якщо майно, було набуто у незареєстрованому шлюбі після 1 січня 2004 року, до такого майна застосовується норма ст.74 СК України. За таких обставин, при поділі майна “фактичного подружжя” достатньо довести факт проживання позивача і відповідача однією сім’єю та факт придбання спірного майна в період спільного проживання сторін без реєстрації шлюбу.

Перш за все, суд повинен встановити факт спільного проживання жінки та чоловіка однією сім’єю, що є критерієм як для застосування ст. 74 СК України. Наступним суд повинен встановити, що майно “фактичного подружжя” набуто ними в результаті лише їхньої спільної праці.

Без з’ясування сутності та природи правового регулювання реалізації спільної часткової власності, наприклад, квартири (будинок) за законодавством України є однією з найважливіших категорій в цивільному праві України і досить складно зрозуміти особливості реалізації права спільної власності взагалі, порядок укладення, зміни та припинення договорів, спрямованих на перехід права власності.

Спільна власність двох чи більше власників із визначенням часток

кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю. Суб'єктами права спільної часткової власності можуть бути фізичні та юридичні особи, а також держава або територіальна громада у будь-якому їх поєднанні. Спільною частковою власністю є майно, набуте в результаті спільної діяльності фізичних та (або) юридичних осіб, що об'єдналися для досягнення спільної мети.

Часто стають предметом спорів та судової тяганини при цьому визначаються інші особливості поділу житлових будинків та квартир, що мають високу вартість, але треба враховувати, що жоден цивільно-правовий договір між суб'єктами цивільних правовідносин, які виступають сторонами в даному договорі, не може повною мірою гарантувати права одного з них і це закріплено цивільним законодавством України, а також іншими нормативними актами.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДЦІЇ

1. Матеріальною основою будь-якого суспільства виступає власність. Кожний індивід, реалізуючи себе, прагне отримати у власність результати своєї діяльності, те, що він зміг досягнути. І можна зауважити, що коли у індивіда відсутнє розуміння «власного», то відсутнє не тільки прагнення до ефективної діяльності, але й незалежність його як особистості у суспільстві. І ця незалежність повинна закріплюватися та захищатися законом. Починаючи з Стародавніх часів, власність стала предметом дискусій багатьох філософів, науковців. Обов'язок держави захищати власність кожного індивіда, а інших – не перешкоджати, стала основою безпосередньо для закріплення права власності. Зауважимо, що не всі філософи, учені визначали позитивне

значення власності, але з огляду на соціальну рівність, саме власність створює поділ на багатих і бідних. А від природи всі особи мають бути рівними.

Проведений історичний огляд свідчить про те, що категорія «власність» не є чимось незмінним. Існуючі сьогодні юридичні форми власності, наприклад, на землю (зокрема, приватна), виникли ще віки тому при іншому, відмінному від сучасного, рівні розвитку продуктивних сил, внаслідок тривалого історичного процесу.

2. Власність виступає матеріальною основою будь-якого суспільства. Індивід, реалізуючи себе, прагне отримати у власність результати своєї діяльності, те, що він зміг досягнути. Коли у нього відсутнє розуміння «власного», то відсутнє не тільки прагнення до ефективної діяльності, але й незалежність його як особистості у суспільстві. Фізична або юридична особа може набути право власності у разі приватизації державного майна та майна, що є в комунальній власності.

На сьогодні в Україні приватна власність є найголовнішою формою права власності. Після прийняття чинного Цивільного кодексу України законодавець остаточно визначив, що суб'єктами права приватної власності є не лише фізичні особи, а й юридичні, а фізична особа (зокрема підприємець) є власником майна і відповідає ним за своїми зобов'язаннями. Подальші дослідження мають бути зосереджені на роз'ясненні та закріпленні в чинному законодавстві визначень різних форм власності, а також на гармонізації цих визначень у різних сферах цивільного, земельного, господарського, корпоративного права тощо.

3. Підстави виникнення спільної часткової власності бувають різні. Вона може утворитися внаслідок сумісної купівлі речі, отримання спадкового майна кількома спадкоємцями. Спільна власність може виникнути як результат спільної праці (зокрема, на відведеній земельній ділянці кількома особами було збудовано будинок).

Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та

користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю. Кожен із співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації. Якщо договір між співвласниками про порядок володіння та користування спільним майном відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності посвідчений нотаріально, він є обов'язковим і для особи, яка придбає згодом частку в праві спільної часткової власності на це майно.

4. Поділ майна подружжя може бути здійснено у двох варіантах: добровільному або судовому порядку. Добровільний порядок застосовується, якщо подружжя домовилося між собою щодо визначення часток кожного з них у праві на майно, а також дійшло згоди щодо конкретного поділу майна відповідно до цих часток.

5. Спільна сумісна власність на відміну від спільної часткової власності не передбачає визначення часток кожного із співвласників. Визначення часток у спільній сумісній власності відбувається лише за умов припинення такого виду власності. Без виділення часток спільну сумісну власність поділити взагалі, без домовленості між співвласниками неможливо.

Як вже зазначалося, частки кожного співвласника у спільній сумісній власності вважаються рівними, якщо інше не встановлено домовленістю між ними або законом. Але частку співвласника у спільній сумісній власності можна збільшити або зменшити за рішенням суду з урахуванням обставин, які мають істотне значення.

6. У випадку набуття майнових прав інтелектуальної власності, наприклад, на твір одним із подружжя в результаті створення твору (первісні майнові права інтелектуальної власності на твір) такі права потрібно розглядати як особисту приватну власність одного з подружжя. Суд може визнати за другим з подружжя право на частку у таких правах, якщо другий з

подружжя доведе, що він своїми діями (крім своєї творчої праці) сприяв створенню такого твору. При укладенні договору про розпоряджання майновими авторськими правами на інтелектуальну власність, яка належать на праві спільної сумісної власності, письмова згода на укладення такого договору не потрібна, крім тих випадків, коли є підстави віднести такі майнові права інтелектуальної власності на твір до категорії цінного майна за ч. 3 ст. 65 СК України.

Головним питанням при вирішенні можливості віднесення майнових прав на об'єкти авторського права до спільного сумісного майна необхідно брати до уваги підставу набуття таких прав.

7. Часто стають предметом спорів та судової тяганини інші особливості поділу житлових будинків та квартир, що мають високу вартість, але треба враховувати, що жоден цивільно-правовий договір між суб'єктами цивільних правовідносин, які виступають сторонами в даному договорі, не може повною мірою гарантувати права одного з них і це закріплено цивільним законодавством України, а також іншими нормативними актами.

8. На сьогодні сімейне законодавство України потребує вдосконалення шляхом унесення відповідних змін і доповнень, а також приведення у відповідність до міжнародних стандартів. Проблема колізій у сімейному законодавстві України, а також інші проблеми здійснення та захисту сімейних прав потребують подальшого наукового дослідження, зокрема, у напрямі пошуку шляхів удосконалення з урахуванням міжнародного й зарубіжного досвіду в цій сфері.

З огляду на вищезазначене, з метою посилення захисту сімейних прав та реформування системи захисту суб'єктивних сімейних прав відповідно до принципів демократії, зокрема, вбачається за доцільне: унести зміни до чинного законодавства України, що будуть спрямовані на закріплення прав на самозахист за всіма без винятку суб'єктами сімейних правовідносин; закріпити загальне визначення самозахисту сімейних прав і законних

інтересів; удосконалити окремі статті чинного СК України, зокрема ст. ст. 154, 155, 162 СК України.

Основними напрямами удосконалення для покращення ситуації щодо реалізації та захисту права приватної власності та попередження можливих проблемних питань можуть бути:

1. Формалізація та запровадження законодавчих ініціатив, щодо створення окремого інституту приватної власності та спрощених процесуальних механізмів захисту права власності.

2. Удосконалення електронних механізмів захисту отримання доступу до державних ресурсів, які містять відомості, щодо набувачів (суб'єктів) та об'єктів права власності.

3. Формалізація та встановлення деталізованих жорстких вимог перевірки посадовими особами владних повноважень документів, які підлягають перевірці та реєстрації під час здійснення процедури отримання права власності або внесення змін у відповідно правовстановлюючі документи.

4. Формалізація та запровадження законодавчих ініціатив, щодо покладення суворої (жорсткої) відповідальності та застосування належних видів державного примусу, щодо посадових осіб владних повноважень за здійснення протиправних дій, бездіяльність та профільної кваліфікованої юридичної перепідготовки посадових осіб владних повноважень.

5. Приведення судових рішень найвищої гілки влади до єдиного розуміння, трактування та застосування норм матеріального права.

6. Скорочення обсягу інституцій регуляторного контролю з питань реалізації та захисту приватної власності та посилення контролю щодо запобігання та попередження рейдерської діяльності та колекторської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проблема власності та боротьби з посяганнями на чужу власність // URL: <http://www.naiau.kiev.ua/tslc/pages/biblio/visnik/nomer3/voloh.html>
Економічні науки Вісник Хмельницького національного університету 2011, № 3, Т. 3 221.
2. Юхименко П.І. Економічна історія : навч. посібник / Юхименко П.І. К.: Вікар, 2004. 341
3. Платон. Государство // Сочинения / Платон. М., 1971. Т. 3, Ч. 1. 423 с.
4. Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень: Підручник / Шульженко Ф. П. К.: Юрінком Інтер, 2007. 464 с.

5. Аристотель. Афинская политика // Политика. Афинская политика. М.: Мысль, 1997. 350 с. 3. 4. История политических и правовых учений: Учебник // Под ред. О. Э. Лейста. М.: Юридическая литература, 1997. 313 с.
6. Трофанчук Г. Л. Історія вчень про державу та право / Трофанчук Г. Л. К.: Ун-т «Україна». 2004. 210 с.
7. Оуэн Р. Избранные сочинения. М.: Москва; Ленинград: Издательство Академии Наук СССР, 1950. С. 58; 352-354.
8. Гегель. Основи філософії права / Гегель. К.: Юніверс, 2000. 336 с.
9. Галуцько В.В. Генезис розуміння права приватної власності. / В.В. Галуцько // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2008. № 2. 336 с.
10. Цимбалюк М. Формування правосвідомості громадян у процесі реформування інституту власності. / Цимбалюк // Право України. 2003. № 9. С. 57-61.
11. Нерсесянц В.С. Філософія права. Учебник для вузов / Нерсесянц В. С. М.: НОРМА, 1997. 652 с.
12. Резник В. С. Соціальна легітимність приватної власності у Україні та ментальність українців очима експертів. / В.С. Резник // Український соціум. 2006. №5. С. 131-141.
13. Рубаник В. Право і форми власності через призму входження України до європейського співтовариства: деякі замітки. / В. Рубаник // Право України. 2001. № 1. С. 117-120
14. Савицька І.М. Свобода і громадянське суспільство у контексті історичної практики та українського сьогодення. / І.М. Савицька // Філософський альманах. К.: Центр духовної культури. 2008. № 75. С 109-115
15. Степаненко С.В., Яковенко Л.І. Трансформація відносин власності в умовах формування постіндустріальної економіки. Полтава: Скайтек. 2009. С.

16. Домашенко М.В., Рубаник В. Є. Власність і право власності: нариси історії, філос., теорії і практики регулювання відносин власності в Україні. Х.: Факт, 2002. С. 64

17. Емельянов В.П. Защита права собственности уголовным законодательством. Х. Рубикон, 1996. С. 3.

18. Конституція України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

19. Цивільний кодекс України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

20. Господарський кодекс України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

21. Про право власності на окремі види майна: Постанова ВР України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text>

22. Цивільне право України // під редакцією О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер. 2002.

23. Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях // під редакцією Є.О. Харитонова. К., 2002.

24. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12#Text>

25. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#Text>

26. Про перелік майнових комплексів державних підприємств, організацій, їх структурних підрозділів основного виробництва, приватизація або передача в оренду яких не допускається: Декрет Кабінету Міністрів України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/26-92#Text>

27. Про план заходів щодо забезпечення прозорості приватизаційних процесів і запобігання фактам зловживань у цій сфері: Постанова від 1 березня 1999 р. № 287 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-99-%D0%BF#Text>

28. Деякі питання безоплатної передачі частки державного майна в агропромисловому комплексі, що приватизується: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 657 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/657-2013-%D0%BF#Text>

29. Про прискорення приватизації та недопущення негативних наслідків у цьому процесі: Постанова Кабінету Міністрів України від від 22 лютого 1996 р. № 245 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-96-%D0%BF#Text>

30. Про прискорення приватизації майна в агропромисловому комплексі та спрощення процедури її проведення: Постанова Кабінету Міністрів України 19 липня 1996 р. № 755 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-96-%D0%BF#Text>

31. Про затвердження Порядку повернення у державну (комунальну) власність об'єктів приватизації в разі розірвання або визнання недійсними договорів купівлі-продажу таких об'єктів: Наказ Фонду державного майна України 18.10.2018 № 1331 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1338-18#Text>

32. Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності: Постанова Пленуму Верховного суду України № 20 від 22.12.95 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text>

33. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадян на жилий будинок: Постанова Пленуму Верховного суду України № 7 від 04.10.91 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95#Text>
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91#Text>

34. Сімейний кодекс України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

35. Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадського стану Української РСР // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2006-07#Text>

36. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з

розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 року №5 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

37.Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 року №5 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

38.Безсмертна Н. Власність подружжя: проблеми правового регулювання та практики застосування / Н. Безсмертна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. Вип. 74-76. С. 32-37.

39.Сімейне право України: підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В.Жилінкова та ін.; за заг. ред. В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. 2-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2009. 288 с.

40. Цивільне та сімейне право: підручник / Харитонов Є.О., Голубєва Н.Ю., ред. К.: Правова єдність, 2009. 968 с.

41.Тичковська О.В. Правовий режим спільної власності подружжя / О.В. Тичковська // Молодий вчений. № 1. 2017. С. 138-143.

42.Бажанова В.О. Здійснення майнових авторських прав подружжя. Науковий вісник Херсонського державного університету. Випуск 6-2. Том 1. 2014 // URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo06-2/part_1/27.pdf Vazhanova V.O. Zdiisnennia

43.Rodrigue v. Rodrigue: Anothe Copyright and Community Property Case Worthy of Controversy // URL: <http://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1600&context=ndlr>

44. Постанова Верховного Суду України від 07.12.2016 р. у справі 6-1568цс16 URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/DFE2EF691C4118C22580890048AF64](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/DFE2EF691C4118C22580890048AF64)

45.Гаврилов Э. П. Исключительное право, принадлежащее нескольким лицам // Хозяйство и право. 2009. № 3. С. 59

46. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 07.12.2016 r. u spravi 6-1568tss16

[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/DFFDE2EF691C4118C22580890048AF64](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/DFFDE2EF691C4118C22580890048AF64)

47. Рішення Держинського районного суду м. Харків від 05.07.2013 р. №2011/10071 <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32313205> Rishennia Dzerzhynskoho raionnoho sudu m. Kharkiv vid 05.07.2013 r. №2011/10071/12 <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32313205>

48. Житловий кодекс УРСР. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>

49. Литовкин В.Н. Право собственности и другие вещные права на жилище // Жилищное право. 2001. №2.

50. Харитонов Е.О. Гражданское право Украины: учебник / Е.О. Харитонов, Н.А. Саниахметова. Х.: Одиссей, 2008.

51. Цивільний процесуальний кодекс України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

52. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадян на жилий будинок: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.10.1991 року // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91#Text>

53. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду від 21.12.2007 №11. // URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.

54. Антокольская М.В. Семейное право / М.В. Антокольская. М.: Юристъ, 1999. 272 с.

55. Жилинкова И. В. Право собственности супругов / И.В. Жилинкова. Харьков: Ксилон, 1997. 236 с.

56. Право власності в Україні: Навчальний посібник / За ред. О.В. зери, Н. С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 2000. 339 с.

57. Злотник І. Юридичні особливості фактичних шлюбних відносин / І. Злотник // Юридичний журнал. 2004. №10. // URL: <http://www.justinian.com.ua/print.php?id=1411>

58. Європейська конвенція про усиновлення дітей, ратифікована Законом України від 15.02.2011 № 3017-VI. База даних «Законодавство України». // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a17.

59. Філик Н.В. Спільна сумісна власність подружжя: теорія і практика. // URL: [http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/18450/1/Філик %](http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/18450/1/Філик%20Н.В.%20Спільна%20сумісна%20власність%20подружжя%20теорія%20і%20практика.pdf)

60. Гаазька конвенція про захист дітей і співробітництво з питань міждержавного усиновлення від 29.05.1993. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365.

61. Левківський Б.К. Захист прав дитини: окремі проблеми здійснення батьками права на самозахист дитини. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3-2. С. 136-139.

62. Миронова Г.А. Моральні засади Сімейного кодексу України. Право України. 2004. № 4. С. 50–51.

63. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / за ред. Ю.С. Червоного. Київ: Істина, 2010. 133 с.

64. Великанова М.М. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності. Юридичний вісник. 2012. № 3. С. 80–83.

65. Антошкіна В. Договір про поділ майна подружжя, що є об'єктом права спільної сумісної власності // Право України. 2005. № 8. С. 76.

66. Ариванюк Т.О. Правове регулювання відносин власності між подружжя: автореф. ... канд.юрид.наук за спец.: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Т.О. Ариванюк. Київ, 2002. С. 16.

67. Дзера О.В. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / О.В. Дзера // Київ: Юрінком Інтер. 2010. 976 с.

68. Жилинкова И. В. Право собственности супругов. Харьков, 1997. С. 214.

69. Галянтич М., Комаровська-Чуркіна Ю. Спільна власність подружжя на житло за нормами Сімейного та Цивільного кодексів України // Юридична Україна. 2004. № 5. С. 31.

70. Інструкції щодо проведення поділу, виділу та розрахунку часток об'єктів нерухомого майна, затвердженої наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України 18.06.2007 р. № 55 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0774-07>

71. Лепех С.М. Правовий режим грошей як спільного майна подружжя / С.М. Лепех // Право України. № 10. С. 85-96.

72. Миронова Г.А. Моральні засади Сімейного кодексу України // Право України. 2004. № 4. С. 50-51.

73. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / За ред. Ю. С. Червоного. – К.: Істина, 2003. – С. 133.

74. Нечаева А.М. Семейное право: Курс лекций / Александра Нечаева. / 2-е изд., перераб. и доп. / М.: Издательская группа «Юристъ», ИНФРА-М Изд. дом ООО, 2001. – 318 с.

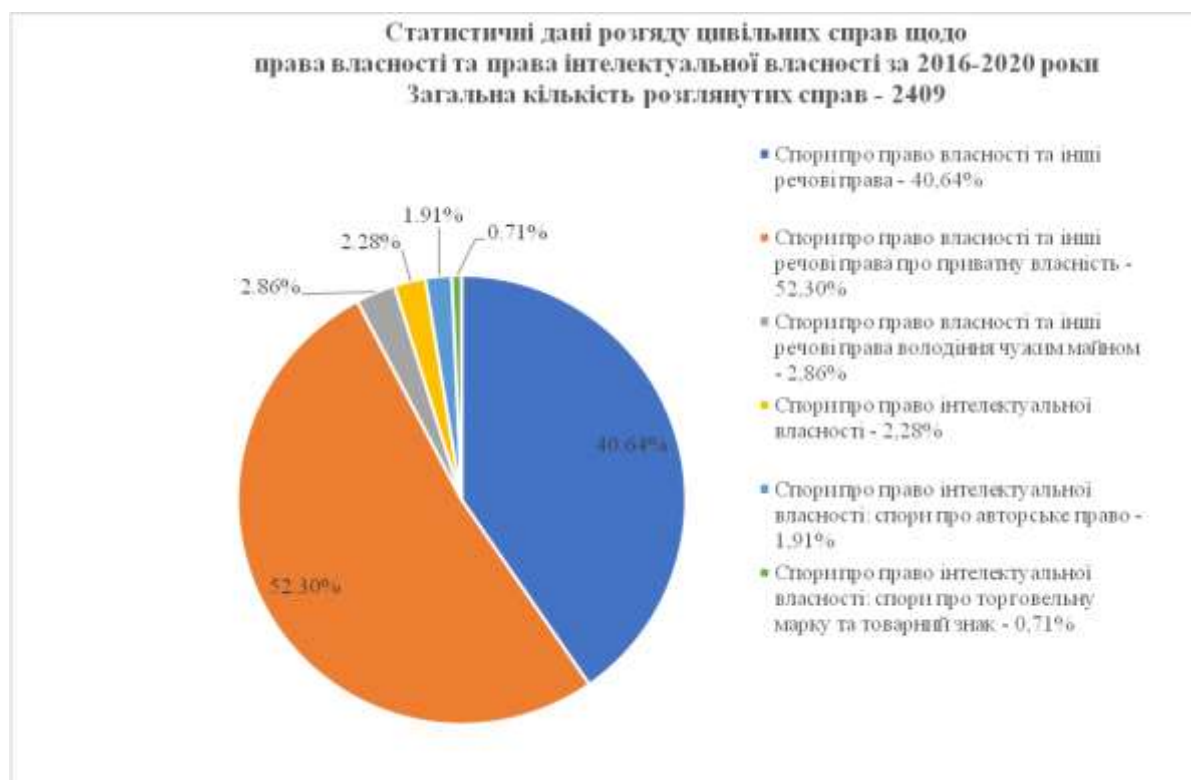
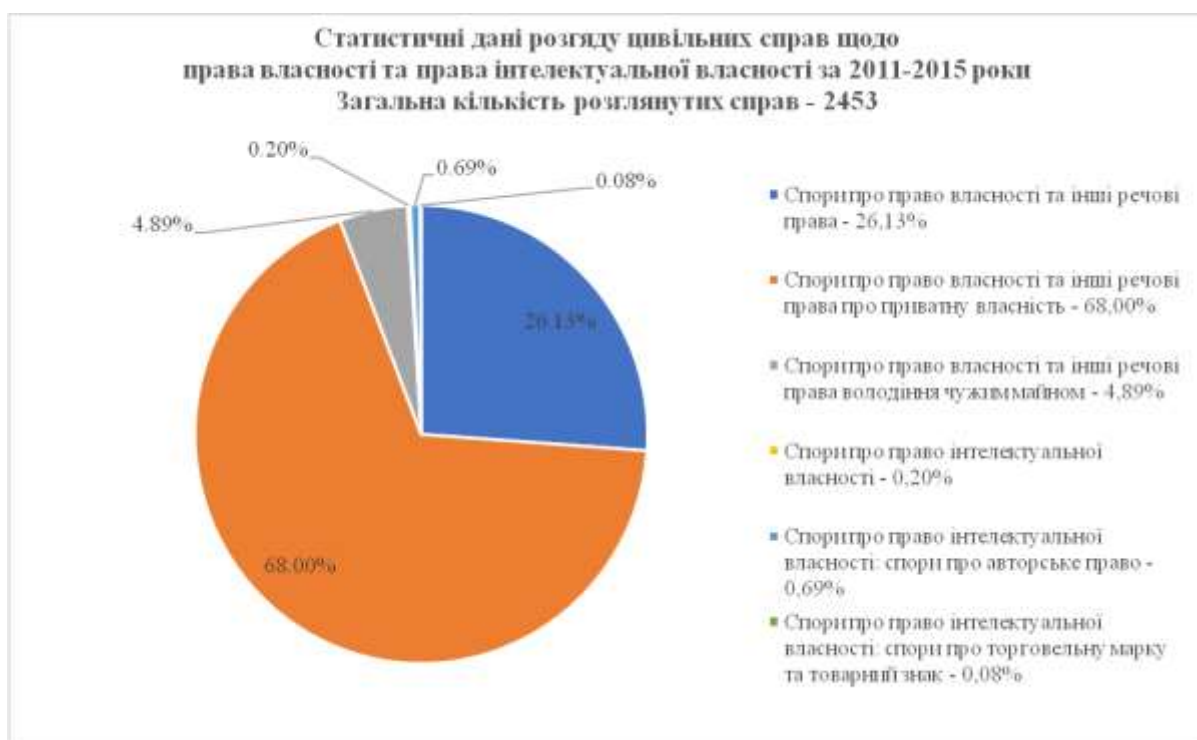
75. Поліщук Л. Форми права власності за законодавством України // Віче. – 2011. – № 14. – С. 13-16.

76. Цивільне право : підруч. : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін. ; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. І. Яроцького. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Х. : Право, 2014. – Т. 1. – 656 с.

77. Цивільне право. Загальна частина : підруч. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – 4-те вид., стереотип. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 976 с.

78. Юровська Г.В. Проблемні питання застосування Сімейного кодексу України у судовій Практиці / Г.В. Юровська // Право України. – 2013. – № 10. – С. 45-52.

ДОДАТКИ

ЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР №1

На використання торгівельної марки (знак для товарів і послуг)

м. Київ

" 13 " січня 2020 р.

Іванова Катерина Юріївна – «Співвласник-1» та Петренко Максим Сергійович – «Співвласник-2» (разом іменуються - "Ліцензіари"), з однієї сторони, та Товариство з обмеженою відповідальністю «ДАРВІН ГЛОБАЛ» (надалі іменується - "Ліцензіат"), в особі Головного бухгалтера Катрук О.В., що діє на підставі Довіреності від 02.01.2020 року, з іншої сторони, (в подальшому разом іменуються "Сторони", а кожна окремо - "Сторона") уклали цей Ліцензійний договір (надалі іменується "Договір") про наступне:

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Цим Договором регулюються правовідносини у сфері інтелектуальної власності, що виникають з приводу надання Ліцензіарами дозволу Ліцензіатові на використання торгівельної марки (знаку для товарів і послуг) в порядку та на умовах, визначених у цьому Договорі.

1.2. Ліцензіари володіють правом власності на зареєстровану торгівельну марку (знак для товарів і послуг) (надалі іменується "Знаки"), яка засвідчена Свідоцтвами України на знак для товарів і послуг (надалі іменується "Свідоцтво"), за плату надає Ліцензіату дозвіл на використання наступних Знаків (ліцензію) при виробництві та (або) розповсюдженні товарів, наданні послуг, що визначені у п. 1.6. цього Договору, в порядку та на умовах, визначених у цьому Договорі:

1.2.2. Знак для товарів та послуг - (комб.) за свідоцтвом України № 268023 від 25 листопада 2019 року (заявка № m201802443 від 01 лютого 2018 року) для повного переліку послуг 35, 42 класів МКТП, наведених у Свідоцтві.

1.2.3. Знак для товарів та послуг - за свідоцтвом України № 270093 від 10 січня 2020 року (заявка № m 201902178 від 31 січня 2019 року) для повного переліку послуг 35, 42 класів МКТП, наведених у Свідоцтві.

1.3. Зображення Знаків виконане у відповідності до Свідоцтва, зразок яких міститься в додатку N 1 до цього Договору і є його невід'ємною частиною.

1.4. Вид ліцензії на використання Знаків за цим Договором - виключна.

1.5. Під виключною ліцензією у цьому Договорі розуміється:

- дозвіл Ліцензіатові на використання Знаків, включаючи право на збут, продаж, просування та рекламування продуктів (товарів) та/або послуга видачі ним іншим особам ліцензій (субліцензії) на використання Знаків у зазначеній сфері;

-право забороняти використання Знаків іншими особами.

1.6. Під використанням Ліцензіатом Знаків у цьому Договорі розуміється:

- нанесення Знаків на будь-який товар, для якого зареєстровано знак, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із нанесеним зазначеним знаком з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);

- застосування Знаків під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано (в тому числі, через мережу Інтернет);

- застосування Знаків в електронній комерції, діловій документації, на бланках, в рекламі (реклама в електронних та друкованих ЗМІ, мережі Інтернет, на транспорті, зовнішня, внутрішня реклама, реклама за допомогою заходів рекламного характеру та спеціальних виставкових заходів тощо), в доменних іменах, на сайтах, які належать та можуть в подальшому належати Ліцензіату, у тому числі на сайті <https://www.darwinglobal.com.ua/>

1.7. Територія дії ліцензії, що видається за цим Договором: територія України.

1.8. Строк дії ліцензії, що видається за цим Договором, - до « 12 » січня 2030 року. Зазначений строк може бути продовженим щоразу на десять років у порядку, встановленому законодавством України.

2. ПРАВА СТОРІН

2.1 Ліцензіари мають право:

2.1.1. Усно або письмово повідомляти Ліцензіата про виявлені недоліки та вживати заходи щодо їх усунення.

2.1.2. У разі використання Знаків в порушення норм законодавства та цього Договору, заборонити використання Знаків (призупинити дію ліцензії за цим Договором) Ліцензіатом до усунення порушення.

2.1.3. З урахуванням вимог законодавства визначити обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю або є конфіденційними, і вимагати від Ліцензіата нерозголошення цих відомостей.

2.1.4. Отримати винагороду в порядку та строки, передбачені Договором.

2.2. Ліцензіат має право:

2.2.1. На використання Знаків, способами зазначеними у пункті 1.6. цього Договору. Ліцензіари ніякими власними діями та/або діями третіх осіб не можуть перешкоджати використанню Ліцензіатом своїх прав за Договором. Ліцензіари не можуть використовувати самі, а також передавати іншим особам вказані права у визначеній цим Договором сфері.

2.2.2. Надання субліцензії іншим особам в обсязі наданих йому за цим договором прав у визначеній Договором сфері.

2.2.3. Робити запити і одержувати необхідні інформацію та документи, що мають відношення до предмету Договору та знаходяться у Ліцензіарів.

3. ПЕРЕВІРКА ЯКОСТІ

- 3.1. Якість товару, що виготовляється Ліцензіатом і позначається Знаками, не повинна бути нижчою від якості товарів, які виготовляються Ліцензіарами.
- 3.2. Ліцензіари не частіше одного разу на рік мають право перевіряти відповідність якості товару (послуг), що виготовляється (надаються) Ліцензіатом і позначається Знаками, вимогам, визначеним у цьому Договорі.
- 3.3. Перевірка якості здійснюється за зразками, безкоштовно надісланими Ліцензіатом Ліцензіарам електронною поштою. Перевірка також може бути проведена Ліцензіарами на підприємстві Ліцензіата. Ліцензіат зобов'язаний надати Ліцензіарам можливість вільного доступу до підприємства Ліцензіата та відбору зразків для перевірки.

4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВОРУ

- 4.1. У випадку порушення Договору, Сторона несе відповідальність, визначену цим Договором та (або) чинним законодавством України.
- 4.1.1. Порушенням Договору є його невиконання або неналежне виконання, тобто виконання з порушенням умов, визначених змістом цього Договору.
- 4.1.2. Сторона не несе відповідальності за порушення Договору, якщо воно сталося не з її вини (умислу чи необережності).
- 4.1.3. Сторона вважається невинуватою і не несе відповідальності за порушення Договору, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання цього Договору.
- 4.1.4. Якщо якість товару (послуги), що виготовляється (надаються) Ліцензіатом і позначається Знаками, не відповідає вимогам цього Договору, Ліцензіат зобов'язаний вжити заходів щодо досягнення вказаної у цьому Договорі якості товар (послуги) у в строк 20 робочих днів з дня виявлення такої невідповідності.
- 4.1.5. Якщо Ліцензіат не забезпечить належної якості товару (послуги), що виготовляється Ліцензіатом і позначається Знаками, у строк, вказаний у п. 4.1.4. цього Договору, Ліцензіар може розірвати цей Договір в односторонньому порядку і вимагати відшкодування збитків.
- 4.1.6. У разі порушення будь-яким Ліцензіаром пункту 2.2.1. цього Договору, Ліцензіат має право на відшкодування компенсації у розмірі 100% (сто відсотків) паушального платежу.

5. ПОРЯДОК РОЗРАХУНКІВ

- 5.1. Всі розрахунки за цим Договором здійснюються у національній валюті.
- 5.2. Ліцензіат сплачує одноразову винагороду за використання Знаку у вигляді паушального платежу.
- 5.3. Паушальний платіж здійснюється Ліцензіатом кожному Ліцензіарові у розмірі 5000,00 грн. (п'ять тисяч гривень), протягом одного року з моменту підписання цього Договору шляхом перерахування грошових коштів на рахунки Ліцензіарів.
- 5.4. Паушальний платіж для цілей оподаткування визначається як роялті та включає в себе суму податків, зборів, внесків та інших обов'язкових платежів, передбачених чинним податковим законодавством України.

6. ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

6.1. Усі спори, що виникають з цього Договору або пов'язані із ним, вирішуються шляхом переговорів між Сторонами.

6.2. Якщо відповідний спір неможливо вирішити шляхом переговорів, він вирішується в судовому порядку за встановленою підвідомчістю та підсудністю такого спору відповідно до чинного законодавства України.

7. ДІЯ ДОГОВОРУ

7.1. Цей Договір вважається укладеним і набирає чинності з моменту його підписання Сторонами та його скріплення печатками Сторін.

7.2. Строк цього Договору починає свій перебіг у момент, визначений у п. 7.1 цього Договору та закінчується «12» січня 2030 року.

7.3. Закінчення строку цього Договору не звільняє Сторони від відповідальності за його порушення, яке мало місце під час дії цього Договору.

7.4. Якщо інше прямо не передбачено цим Договором або чинним законодавством України, зміни у цей Договір можуть бути внесені тільки за домовленістю Сторін, яка оформлюється додатковою угодою до цього Договору.

7.5. Зміни до цього Договору набирають чинності з моменту належного оформлення Сторонами відповідної додаткової угоди до цього Договору, якщо інше не встановлено у самій додатковій угоді, цьому Договорі або у чинному законодавстві України.

7.6. Якщо інше прямо не передбачено цим Договором або чинним законодавством України, цей Договір може бути розірваний тільки за домовленістю Сторін, яка оформлюється додатковою угодою до цього Договору.

7.7. Цей Договір вважається розірваним з моменту належного оформлення Сторонами відповідної додаткової угоди до цього Договору, якщо інше не встановлено у самій додатковій угоді, цьому Договорі або у чинному законодавстві України.

8. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

8.1. Усі правовідносини, що виникають з цього Договору або пов'язані із ним, у тому числі пов'язані із дійсністю, укладенням, виконанням, зміною та припиненням цього Договору, тлумаченням його умов, визначенням наслідків недійсності або порушення Договору, регулюються цим Договором та відповідними нормами чинного законодавства України, а також звичаями ділового обороту, які застосовуються до таких правовідносин на підставі принципів добросовісності, розумності та справедливості.

8.2. Після підписання цього Договору всі попередні переговори за ним, листування, попередні договори, протоколи про наміри та будь-які інші усні або письмові домовленості Сторін з питань, що так чи інакше стосуються цього Договору, втрачають юридичну силу, але можуть братися до уваги при тлумаченні умов цього Договору.

8.3. Сторони несуть повну відповідальність за правильність вказаних ними у цьому Договорі реквізитів та зобов'язуються своєчасно у письмовій формі повідомляти іншу Сторону про їх зміну, а у разі неповідомлення несе ризик настання пов'язаних із ним несприятливих наслідків.

8.4. Додаткові угоди та додатки до цього Договору є його невід'ємними частинами і мають юридичну силу у разі, якщо вони викладені у письмовій формі, підписані Сторонами та скріплені їх печатками.

8.5. Всі виправлення за текстом цього Договору мають силу та можуть братися до уваги виключно за умови, що вони у кожному окремому випадку датовані, засвідчені підписами Сторін та скріплені їх печатками.

8.6. Цей Договір складений при повному розумінні Сторонами його умов та термінології українською мовою у двох автентичних примірниках, які мають однакову юридичну силу, - по одному для кожної із Сторін.

ПІДПИСИ СТОРІН

ЛЦЕНЗІАТ

ТОВ «ГЛОБАЛ-ДАРВІН»

04050, Україна, м. Київ, Шевченківський р-н.,
вул. Довнар-Запольського, буд. 10, оф. 1
ЄДРПОУ 42394814
р/р UA8000000000000000052713010 в
АТ КБ "ПриватБанк", МФО 320649

Є платником податку на загальних підставах
Є платником ПДВ

Головний бухгалтер

_____ Катрук О.В.

ЛЦЕНЗІАРИ

Співавтор-1

Іванова Катерина Юріївна

м. Київ, Голосіївський район, вул. Ломоносова,
буд. 3а, кв. 47,

_____ Іванова К.Ю.

Співавтор-2
Сергійович

Петренко Максим

Запорізька обл., Більмацький район, смт.
Більмак, вул. Визволителів, буд.28,

_____ Петренко М.С.

АНОТАЦІЯ

Гончарова О.В. Спільна власність за цивільним законодавством України (приватна власність/спільна власність/спільна сумісна власність/спільна часткова власність/ судова практика щодо спільної власності). – Кваліфікаційна робота подана для присвоєння другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». – К.: Національна академія управління, 2021 р.

У кваліфікаційній роботі досліджено історичний аспект, сутність та становлення розвитку приватної власності, взагалі, та України та розкрито проблеми регулювання права власності в Україні та спільної сумісної власності подружжя. Автором узагальнено судову практику щодо поділу спільної часткової власності.

Наголошено, що кожне право будь-якої країни світу містить норми, які регламентують відносини, пов'язані зі створенням і функціонуванням сім'ї. Однак, попри тривалу історію становлення та розвитку, вітчизняне сімейне законодавство й сьогодні має недоліки. На жаль, і сьогодні сімейне законодавство України містить значну кількість колізій і прогалин, застарілих норм, що нині далеко не завжди відповідають потребам сучасного суспільства й неповністю узгоджені з міжнародними нормативно-правовими актами, що призводить до помилок під час розгляду даної категорії справ.

Акцентовано увагу на те, що проблема колізій у сімейному законодавстві України, а також інші проблеми здійснення та захисту сімейних прав потребують подальшого наукового дослідження, зокрема, у напрямі пошуку шляхів удосконалення з урахуванням міжнародного й зарубіжного досвіду в цій сфері.

Ключові слова: приватна власність, спільна сумісна власність, спільна часткова власність, сімейне право, подружжя, міжнародні нормативно-правові акти.

ABSTRACT

Honcharova O.V. Joint ownership under the civil legislation of Ukraine (private ownership / joint ownership / joint joint ownership / joint partial ownership / case law on joint ownership). - Qualification work is submitted for assignment of the second (master's) level of higher education on a specialty 081 "Law". - Kyiv: National Academy of Management, 2021.

The historical aspect, essence and formation of development of private property, in general, and Ukraine is investigated in the represented qualification work, also examined general problems of regulation of the property right and joint joint property of spouses in Ukraine. The judicial practice on the division of joint partial ownership is generalized by the author.

Without clarifying the essence and the nature of the legal regulation of joint partial ownership, for example, apartments (houses) under Ukrainian law, it is quite difficult to understand the features of implementation the joint ownership in general, the procedure for concluding, amending and terminating agreements aimed at transferring ownership.

In order to increase the protection of family rights and to reform the system of protection of subjective family rights in accordance with the principles of democracy, in particular, it is considered appropriate: to amend the current legislation of Ukraine, which must be aimed on the consolidation for self-protection rights for all subjects of family law without exception; to legislate a general definition of self-protection of family rights and legitimate interests; to improve certain articles of the current FC of Ukraine, in particular Art. Art. 154, 155, 162 of the Family Code of Ukraine.

Regarding the case law provides mostly the following circumstances: if the other person does not provide evidence other than the witnesses' confirmation of the fact of cohabitation, this is not sufficient for the court. For the court, the statements of the parties will suffice to establish both the fact of their actual marital relationship and their duration, if the persons who were in a de facto marriage indicate with the consent of both parties the same time from which they lived as one family.

In addition, the circumstances while the property acquired by the actual spouses for joint funds is legally formalized to one of them are the common phenomenon, on the other hand, when at the registered marriage it has no legal value, then in the conditions of actual marital relations has, and big enough. Such property, legally formalized to one of the participants in a free relationship, is exclusively his property, while the other party has no right to such property until he proves that it is common.

It is emphasized that every law of any country in the world contains legal norms that regulate the relations related to the creation and functioning of the family. However, despite the long history of formation and development, native (Ukrainian) family law still has imperfections. Unfortunately, even today the family legislation of Ukraine contains a significant number of collisions and gaps, outdated norms, which today do not always meet the needs of modern society and are not fully consistent with international legal regulations, which leads to errors within trials in this category of cases.

Special attention is paid to that the problem of collisions in the family legislation of Ukraine, as well as other problems of implementation and protection of family rights require further research, in particular, in the direction of finding ways to improve, taking into account international and foreign experience in this field.

Key words: private property, joint joint ownership, joint partial ownership, family law, spouses, international legal acts.